בס"ד

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת תולדת - תשס"ט

גליון ס"ד שנה שלישית

דוכי חינוך

בונים את דור העתיד

050-4131350

דבר תורה

"עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרתי מצותי חקותי ותורתי". בראשית כ"ו ה'.

תיבת 'עקב' יש לה כמה משמעויות, האחד, מלשון 'מארב' ו'ערמה', וכפרש"י ביהושע (ח' י"ג), "ואת עקבו", "ואת ארבו, כמו ויעקבני", וכרד"ק שם, "ואת עקבו. כתרגומו, ית כמניה, כלומר, מארבו מן ויעקבני, כי המארב הוא ערמה". וכן בישעיה מ' ד', "והיה העקב למישור", וברד"ק שם, "והעקוב הוא הדרך המעוות", ובירמיה י"ז ט', "עקב הלב מכל", ובמצוד"צ שם, "עקוב. ענין עקום ועוות...". והמשמעות האחרת היא למלשון 'יען' ו'בעבור', וכדברים (ז' י"ב), "והיה עקב תשמעון", וברמב"ן שם, "טעם עקב כמו בעבור", ותהלים (י"ט י"ב), "בשמרם עקב רב", וברש"י שם, "בעבור" [אם כי הרד"ק והמצודות למדו שהוא מלשון סוף]. ומשמעות נוספת מלשון 'סוף' ו'קץ', וכתהלים (קי"ט ל"ג), "ואצרנה עקב", ובתרגום שם, "עד גמירא", ובמפרשים שם שהעקב מורה על הסוף, וכשם (שם קי"ב), "לעולם עקב", ובתרגום, "עד סופא".

בפרשתינו, משמעות ה'עקב' הוא כאופן השני שהזכרנו, מלשון 'יען' ו'בעבור', ודבר זה צריך הבנה, מדוע לא כתבה התורה הקדושה תיבת 'בעבור', או 'יען', ומה רצתה ללמדינו ב'עקב' זה, וחז"ל ורבותינו הראשונים דרשו זאת בכמה אופנים.

בנדרים (ל"ב א') דורשת הגמ' מתיבת 'עקב', ש"בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו, שנאמר, עקב אשר שמע אברהם בקולי", ו'עקב' גימטריה מאתים שבעים ושתים, וכל ימיו של אברהם היו מאה שבעים וחמש, ומתוכם, כמנין 'עקב' שמע אברהם בקולו של ה', ובע"כ שבן שלוש שנים הכיר את בוראו. ע"פ ביאורו של הר"ן.

ביומא (כ"ח ב') דורשת הגמ' את הפסוק, שאברהם קיים את כל התורה כולה, ואפילו עירובי תבשילין, וכבר דשו בזה רבים, היכן רמוז בפסוק שאברהם אבינו קיים את כל התורה כולה, וביארו שהוא רמוז בתיבות "וישמר משמרתי מצותי חקותי ותורתי", שאברהם קיים כל אלו, אפילו תקנות חז"ל.

והקשו הראשונים, מה מיוחד במצות 'עירובי תבשילין', שהתורה מדגישה לנו זאת במיוחד, ועוד, היכן מרומז בפרט מצוה זו.

וידוע חידושו המיוחד של רבנו הגר"א, שהיה כתוב בגמ' שאברהם אבינו קיים כל התורה ואפילו 'ע"ת', והמדפיסים חשבו שכוונת הגמ' על 'עירובי תבשילין', אך האמת היא, שכוונת הגמ' היתה 'עירובי תחומין'.

ולפי חידושו זה, ניתן לומר שמדוייק הלשון עקב, שמצוה זו של עירובי תחומין רמוזה ב'עקב', שמקיימים אותה על ידי ה'עקב' בהליכה עד לאלפיים אמה, ובמניעה מלילך עוד.

ובשו"ת חת"ס, יור"ד, סי' ע"ג, כתב לבאר כוונת דברי הגמ' על 'עירובי תבשילין', שאין הכוונה כפשוטו, על מצות עירובי תבשילין, אלא על מצות 'בשר בחלב', שלא 'לערב את התבשילין', וזה מה שאמרו, שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה, גם בגזירות דרבנן בהרחקה של בשר וחלב, וזה הכוונה בעירובי תבשילין, מלשון 'תערובת'. והוסיף, שדברי תורה אלו, אמרם "כד הוינא טליא" קמיה מורו ורבו רבי נתן אדלער כ"ץ זצ"ל, "ונהי דקטנותא היא, מ"מ קלסוהו מ"ו הגאון זצ"ל".

איתא בגמ' (מכות כ"ג ב'), שתרי"ג מצוות נאמרו למשה מסיני, וכתב רש"י (בשמות כ"ד י"ב), שכל התרי"ג מצוות רמוזות ב'עשרת הדברות', וכבר סידר רבינו האי גאון את כל המצוות לפי כל הדברות, וכתב רבינו יעקב בעל הטורים (בשמות כ' י"ג), שבעשרת הדברות יש קע"ב תיבות כמנין 'עקב' (וע"ע מה שכתב בפרשתינו), נמצא שמצאנו רמז נוסף בתיבת עקב, שאברהם אבינו קיים כל התורה כולה.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודעין עילית - ארץ ישראל

כתב חידה

רבים ניצלו מפני ערלתי,
ומחמת מצוה לבסוף נימלתי.

על ידי רמזים רבים הושבתי,
בספקותי שלפני החכם הצעתי.

ממעשיה למיתה ראויה בתי,
ודברי שקר סיפרה נכדתי.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

סח ר' ראובן לידידו ר' שמעון, לאחרונה רבו גם בקרב אנ"ש "מכניסי אורחים" ממין החי, מגדלי 'אוגרים' ו'חולדות', 'צבים' ו'סנאים' ויתר בעלי חיים שאינם טהורים, נראה לי שלא נמצא מקור למנהג זה בספרי חז"ל וגדולי ישראל.

השיבו ר' שמעון, איני רואה בזה יותר מאשר עוד אופן של דרכי בילוי והנאה לבני אדם, אשר אדרבא, קבעו דבר אשר ענינו מ'בריות שברא הקב"ה להנות בהם בני אדם', לשעשועים וכיו"ב, ואם כי יש בזה עון 'ביטול תורה' החמור והנורא, אבל אין זה שונה מהביטול תורה שיש בקריאת 'עיתונים כשרים'.

הוסיף ר' שמעון וטען, גם ראיה יש בידי לאמיתות דברי, וזאת מהדקדוק בלשון חז"ל שאסרו לאדם לגדל 'כלב רע', שרק משום שהוא מזיק אסרוהו, ולא משום חסרון הטהרה שבו.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

לחכימא ברמיזא

בספר חסידים (סי' תש"צ) מבואר, שאין להתפלל לעילוי נשמתו של מומר שהחטיא את הרבים.

לפי"ז יש צורך ליישב עובדא באדם גדול מסוים.

התדע מיהו ?

[ואם תדע מי החזיר בתשובה את שכניו הרשעים, תגלה מיהו].

מבין חידות

איזו תקנה דרבנן צריך לקיימה בכל יום כדי לינצל מדעות כוזבות.

מעניינא דסדרא

בסנהדרין (ק"ד א') איתא, ש"אין יצחק מציל את עשו [מגיהנם]".
הבא ראיה מפרשתינו שיצחק אכן ניסה להוציא את עשו מגיהנם.

לרפואתו השלימה של אברהם בן פרומה שיחי' בתוך שאר חולי ישראל

משיב דבר

אין להכריע בשום פנים ואופן על פי הכתוב כאן הלכה למעשה

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, בעשיר שנועל דלת ביתו, ושם 'בעל חי' לשמירה מפני גנבים, רק שעי"ז גם מרחיק עניים, אלא שמאידך גיסא, תורם באופן קבוע לקופות הצדקה שבעיר, אם נחשב שעושה אלא כהוגן.

איתא בב"ב ז' ב', "למימרא דבית שער מעליותא היא, והא ההוא חסידא דהוה רגיל אליהו דהוה משתעי בהדי', עבד בית שער ותו לא משתעי בהדיה", מפרש רש"י 'לפי שמפסיק בעניים הצועקים, ואין קולם נשמע1', ומשמע דאם עכ"פ הקול נשמע באיזה ענין, מותר.

והנה הפוסקים השמיטו עובדא דההוא חסידא, ולא כתבו דהיכא דמפסיק מפני העניים, אין כופין אותו לבנות בית שער2, ובשו"ת תורת אמת (למהר"א ששון זיע"א, מגדולי האחרונים בדור שאחרי הב"ח), סי' קצ"א, עמד ע"ז, וכתב לתרץ בדרך אפשר, "דכיון דמאי דמקשה גמ' הוא מההוא חסידא וכו', משמע דלא הוי מדינא אלא מטעם חסידות3, ולהכי לא כתבוה הני רבוותא ז"ל.

אלא דאכתי לא מחווורא אלא, דא"כ גמרא מאי מקשה מחסידותא לדין, ותו, דכיון דגמ' מקשה מיני', א"כ לפחות הי' לפוסקים להביא ענין החסידות, וכדחזינן בכמה דוכתי, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל עצמו פ"ה מהל' מלוה ולוה, והנותן מעותיו קרוב להפסד, ורחוק לשכר, הו"ז נקרא חסיד, וכן במקומות אחרות, וא"כ אמאי לא כתבו פה כן, כללא דמילתא, דצריך קצת עיון".

ומשמע מדברי דעכ"פ כל אתינן עלה מהל' שכנים, גם ענין החסידות מספיק סיבה שלא יוכלו לכפותו לעשות בית שער, באופן שמונע הניעים, אמנם ד"ל דלא ברירא לי' למהר"א ששון אם מדמקשה מחסידותא לדין, חזינן אמנם שמפקיע דין הכפי'. או דילמא דאע"פ שאין זה טענה מספקת, דלאו כל אחד ראוי ליטול את השם, מ"מ כיון שיש 'מדת חסידות' שלא למנוע את הניעים מלבוא, הר"ל להפוסקים להעתיק דבר זה עכ"פ בהל' צדקה4.

והנה בספר נחל דות בב"ב שם, כתב לתרץ השמטת הפוסקים, דד"ל, דלפי מאי דשמעני, דאיכא גווני דלית בהו אף משום מדת חסידות, וא"כ לענין אפוקי ממונא מיני', אין כאן עוד שום טענה, כיון דאפשר למעבד בגוונא שלא יהי' סותר גם למדת חסידות, וא"כ לית ליה שום טענה מלהפסד מליתן לזה, דהא אין נ"מ בהוצאה בין שיהי' מגואי או מבראי וכו'.

ולכך אפי' היכא דרוצין לעשות בגוונא דסותר למדת חסידות, נמי דלא יוכל להפטר מזה, דכיון דכולהו מסכימים כן, אפשר דלא יוכל היחיד למחות בהם, כיון שאינו רק מדת חסידות, ודוקא לענין להוציא ממנו ממון, הוא דהוי טענה, אף שאינו רק מדת חסידות, דבטענה כל דהו סגי להחזיק ממון.

אבל לפי מאי דמשני [דיש אופנים שאין בהם אפי' משום מדת חסידות], דתו ליכא נ"מ לענין לאפוקי ממונא [דאין לו שום טענה להפטר], א"כ [אף שעתה אותם שכנים בונין הבית שער באופן שמעכב הניעים, כיון שטענתו היא] לענין מדת חסידות גרידא, אפשר דאין היחיד יכול למחות', ופשטות דברי מוכיחים שנקט דמדת חסידות גרידא שנו כאן. וכן נקט ב'דבורות משה' (למרן הגר"מ פינשטיין זצ"ל) בב"ב סי' י"ב, הערה ל"5.

ובחזו"א ב"ב סי' ז' אות ז', כתב, "ההוא חסידא וכו', בלא ההוא עובדא הוי מצי לאקשויי, כיון דהוא סותם בפני עניים אין לעשות כן, אלא קבעו בגמ' ההיא עובדא למילף חסידותן מביאה לידי גילוי אליהו, ולהיותו רגיל לאישתעויי בהדי', ואפשר לאדם חסיד להיות טרוד, ולעשות מעשה שיש בה מן ההפסד לעניים ולא להרגיש, וגילוי אליהו מתעכב ע"י שגיאה במעשה מן המעשים.

ואפשר דאי לאו ההיא עובדא, ד"ל שאין אדם חייב לסבול היזק ראיה מפני טובת העניים, ואין זו מחוב הצדקה, ואף דבלא דלת ופותחת מבפנים אין הפסד לעניים, מ"מ אם טובת בעה"ב בפותחת מבפנים, אינו חייב להימנע בשביל עניים, וזו היתה דעתו של ההוא חסידא, אבל אליהו הורה לו שממדת חסידות שלא לעשות בית שער.

ומ"מ פרץ בגמ' דכיון דממדת חסידות שלא לעשות בית שער אין אחד יכול לכוף לחבירו לעשות בית שער6".

איברא דבספר 'אהבת חסד' למרן הח"ח זיע"א, פי"ז, בהגה"ה, כתב בתו"ד, "וח"ו לסגור הדלת בעדו לגמרי ולפסוק לחיותו7, עי' ב"ב, דסובר הגמ' דאסור לעשות בית שער ודלת

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, היכן מוכח לכאו' בפרשתינו, האם שליחותו של אליעזר לבית בתואל היה בשנת שמיטה (מלבד חשבון השנים).

בפרשתינו נאמר ("ד"ד ג'ג) "ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה ומגדנת נתן לאחיה ולאמה", ופרש"י, "ומגדנות, לשון מגדים, שהביא עמו מיני פירות של ארץ ישראל".

הנה מבואר דשליחות זו לחו"ל היתה, דארם נהרים הוא מסוריא[18], והנה מצינו ב' ענינים שונים לגבי איסור הוצאת פירות א"י לחו"ל, א. כמבואר בב"ב (צ' ב'), "ח"ר אין מוציאין פירות מא"י דברים שיש בהן חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות וכו', וכשם שאין מוציאין מארץ לחו"ל, כך אין מוציאין מארץ ישראל לסוריא", ואיסור זה הוא מעניני קיום ישוב א"י.

ב. לענין שביעית, וכדתנן (שביעית פ"ו מ"ה, רמב"ם שמיטה פ"ה הי"ג), "אין מוציאין שמן שרפה ופירות שביעית מארץ לחו"ל", והוא מעניני קדושת הפירות[19].

והנה מלבד ב' דינים אלו, עוד איתא (תוספתא שביעית ה' י"ד, רמב"ם שם) דאף להאכיל לנכרי פירות שביעית אסור, משום 'לכם ולא לנכרים[20], ובתואל וביתו, דין עכו"ם היה להם[21].

וכיון דקיים אברהם כל התורה כולה ואפי' תקנות חכמים[22], א"כ לכאו' גם דינים אלו בכלל, וודאי לא היה נותן ביד אליעזר עבדו להוציא מפירות א"י לחו"ל, וא"כ היה מקום להוכיח מזה, שאכן לא היתה שנה זו שנת שמיטה.

איברא, דאין זה הכרח כלל, דשפיר אפשר שהיתה זו שנת השמיטה, ורק הפירות היו של ששית שנכנסו לשביעית[23].

אכן יעוין מש"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ק"ל), שהביא מש"כ בחת"ס (תורת משה) בשם רבו המהר"ם בנעט זצ"ל, עה"פ (כ"ד ל"ו) "אל תאחרו אותי" וגו', שדרשוהו כמין חומר לענין עד א' דב"ב הנ"ל, דאין להוציא פירות שיש בהם חיי נפש מא"י לחו"ל, ודלכן דחק בהם אליעזר למהר לשוב לא"י עם הפירות שנשאבו אצלו, יע"ש.

ועפי"ז היה דעתו דהמנח"י ד"ל, לפרש הך קרא ע"פ דרכם, אך לאוקמיה משום דין ב' הנ"ל, שהוא מצד איסור הוצאת פירות שביעית לחו"ל, ולומר שבאמת היה שנת השמיטה.

אלא שהוכיח ע"פ חשבון השנים דשליחות אליעזר היה בשנת השמיטה ולא בשביעית[24], ומש"ה מוקי קרא מצד שהפירות ע"פ היא של שביעית שיצאו לשמיטין, "דבשמיטין הפירות הטיכחות בא"י הם משנת השביעית, ואסור להוציאם לחו"ל" וכו' ע"ש[25].

ראיה נוספת כתב לנו הר' משה דיין שליט"א, להוכיח ממה שנאמר (שם ל"ב) "ויתן תבן ומספוא לגמלים", ומשמע דלבן הוא שנתן להם (עי' בתרגום יונתן וברמב"ן כאן), וא"כ הלא ודאי לא עישר מהם, וע"כ אפשר שלא הקפיד אליעזר משום דהיה משל שביעית דפטור ממעשר.

אך מלבד מה שיש לפלפל בזה בעיקר חיוב התבן ומספוא מדין מאכל בהמה[26], בלא"ה יש לדחות בפטיטות, דהא בסוריא עסקינן, וקא דנוהג בה מעשרות מדרבנן, אך שמא כיון שהוא ע"י כיבוש יחיד, אפי' נימא דשמיה כיבוש, ואבהרהכ קיים בה מילי דרבנן דלעתיד, מ"מ אפשר דאין בכלל זה מה שנתחדש לא ע"י מעשה דכיבוש יחיד, דרק דברים העתדיים המחוסרים זמן, קדם לקיימם, אבל המחוסרים מעשה כיבוש וכיו"ב, כולי האי לא מסתברא שהיה מקיימם[27].

והבח"ח מ. אקרמן נ"י הביא הכרח נפלא, דיש להוכיח ממש"כ הרשב"ם עה"פ (כ"ד ט"ג) "ויצא יצחק לשוח בשדה", "כדכתיב וכל שיח השדה, כלומר לטעת אילנות ולראות ענייני פועליו, ואז בהיותו בשדה ראה גמלים באים" וכו', והרי היה השדה מא"י, דיצחק לא יצא לחו"ל, ומדנטע אילנות מוכרח שלא היה השליחות בשנת השמיטה[28].

ואולם כאמור כ"ז אינו אלא לעורר, דבלא"ה לחשבון השנים לא היה אז שנת השמיטה, וכמש"כ להוכיח במנח"י הנ"ל.

תשובה ל"לחכימא ברמיזא"

בתשובה לשאלה, מיהו האדם גדול שיש צורך ליישב עובדא דבתו, עם מ"ש בסוטה כ"א ב', ד"המלמד בתו תורה כמלמדה תפלות".

המדובר הוא בר' חנינא בן תרדיון, כדאי' בפסחים ס"ב ב', "א"ל ומה ברוריה דביתהו דר"מ, ברתיה דר"ח בן תרדיון, דתניא תלת מאה שמעתתא ביומא דשותא, מתלת מאה רבוותא, ואפ"ה לא יצאה ידי חובתה בתלת שנין ואת אמרת בתלתא ירחי".

ובס' הכריתות (לרבינו שמשון מקינון), לשון לימודים ש"ב סי' צ"ג, "מצינו אשה נזכרת בברייתא חולקת עם התנאים כדין תנא, בתוספתא דמס' כלים פ"א ב"מ, וכו', קלוסטרא, ר"ט מטמא, וחכמים מטהרים, וברוריא אמרה שומטה מפתח זה ותולה בחבירו בשבת, וכשנאמרו דברים לפני ר' יהושע[12], אמר רצה אמרה ברוריא. יצאתי מדרך הכונה אך לחידוש בעלמא, להמצא אשה בגבול התנאים[13]".

וכבר עמד ע"ז בה בשו"ת מהרי"ל סי' קצ"ט, ע"ש שמתרץ דלמדה מעצמה, לא שאביה לימדה[14]. ובשו"ת טוב עין [להגאון החיד"א] סי' ד', תירץ, דמעיקרא סבור, דהלכה לאו כר"א, ורק בעקבות עובדא המובא ברש"י בע"ז י"ח ב' פסקו כר"א[15] ע"ש.

והרמז: נכדו של מי שגרם לעיר שלימה שתיחשב חו', דבחולין ו' ב' "העיר ר' יהושע בן זירוז, בן חמיו של ר"מ[16], לפני רבי, על ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן, והתיר רבי את בית שאן כולה על ידי".

פרש"י "העיר ר' יהושע, הא נמי משום עין הקב"ה מביא תקלה ע"י הצדיקים נקט לה".

ובע"ז י"ח א', "ברוריא דביתהו דר"מ ברתיה דר"ח בן תרדיון הואי, אמרה לו זילא בי מלתא[17] דיתבא אחתאי בקובה של זונות, שקל תרקבי דיגרא, ואקל, אמר, אי לא אתעביד לה דיאסורא מיתעביד ניסא וכו'" והיינו נמי כעין עין הקב"ה מביא תקלה לידי צדיקים, שהוא דמיתרחיש ניסא לצדיקים לינצל מן העבירות, כמ"ש במרדכי בהגהות הנוספות לעירובין בעובדא שאירע לרשב"ם, ע"ש.

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, היכן מצינו 'מוקצה' שאסור שב"ש למי שלא קיבל עליו שבת.

במ"ב סי' רס"ג סק"י"ז 'יכתב הפמ"ג, מי שהדליק נר שבת בעוד היום גדול והתנה שלא לקבל שבת, אפ"ה הוקצה הנר למצותה, ואסור להשתמש בו תשמיש חול, ואפילו אחרים אסורים, דמוקצה לבעלים אסור לכל'".

תשובה ל"מענינא דסדרא"

1. ועי' בהון עשיר פ"ה דפאה מ"ו, בלשה"כ 'אל תסג גבול עולים', ד"רמז לנו שאם יעשה כן, הם יעלו והוא ירד, מדה כנגד מדה, ולמאן דמפרש עולי מצרים, רמז לנו שיזכור, שה' הוציאנו מעוני עול מצרים ברחמנותו עלינו, ושידבק גם הוא במדותיו".

2. ועי' בס' דינא דחיי על הסמ"ג (מבעל כנה"ג) עשין פ"ב (נדמ"ח, כרך ד' עמ' 499), שגם נתעורר בזה, ואח"כ הרגיש שקדמו בעל תורת אמת.

3. ועי' כתובות ק"ו א' בעובדא דרב ענן ואליהו, ובדברי הפוסקים שם, וצ"ע.

4. אבל לכאו' הוא תימה לומר, שהמונע את העניים מלבוא אצלו, הוא רק לאו מדת חסידות, דלכאו' ה"ל מדה רעה כמונא אנשי סדום, אלא שצ"ל שכאן שיש לו טעם בדבר, שע"י הבית שער ניצול מהיזק ראי', או שנשמר מגנבים, ממילא כבר אינו מדת סדום. ודבר זה בלא"ה מוכרח, דנתינת בע"ח למטרה זו, ודאי אסור, כדאיתא בב"מ י"ב א' "א"ל רב אדא בר מתנה לאביי כגון דלא מחמיר לאדם להרביע ארי בתוך שדהו כדי שיראו עניים ויברחו". ועי' דרך אמונה פ"ד ממתנות עניים אות ע"ז בשם הערוה"ש דה"ה כלב רע, וכל כי"ה.

והגם דהתם מיירי ממתנות עניים, דהר"ל ממש ממון עניים, מ"מ יש להקיש זה מצד המדה רעה, וכמ"ש בשבת ס"ג א', כמ"ש בעזה"י להלן.

5. וז"ל, "לכאו' הא דאיי דלענין צורך אנשי החצר, הוי בית שער מעליותא, והחסרון שהוכיח מההוא חסידא דעבד בית שער, לא משתעי אליהו בהדי', הוא מצד החסרון לעניני צדקה.

וגם שאינו איסור אלא מדה טובה בעלמא, דהא ההוא חסידא לא הי' עובר על איסורין, ואף לא על מדת חסידות ממש, אבל מכיון שקצת חסרון איכא בזה לצדקה, לא רצה אליהו לאשתעויי בהדי'". עכ"ל, ע"ש.

6. והעירונו שבתשו' הגר"י זילברשטיין שליט"א (בס' טובך יביעו ח"ב עמ' תמ"ז) למד מזה, שאין לחייב שכן לשלם עבור 'מראה' לחדר מדריגות.

7. לשון זה לא לפיקו"ן מיירי, אלא מלשון פסקת לחיותאי דאשכחן באומן שמעכב מלפפות חנות לידו, בב"ב ב' א' [ועי' חזו"א אמונה וטבחון פ"ג אות י"ד, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' ע"ה אות ג'].

8. והרב בנימין זאב יעקבזון שליט"א, העיר מלשון המאירי בב"ב, שפתח בלשון 'נדנוד עבירה' לגבי הגורם מניעת שמיעת קול הניעים, ואח"כ כותב, 'ולפיכך אין כופין, ואדרבא אסור', ומשמע דמדינא אסור.

ובדקודק הלשון 'נדנוד עבירה' יפה העיר, ודרך הערה יש לציין דלשון הר"ח בפסחים מ' א', "אמר רבה בעל נפש, כלומר המתרחף **מריח עבירה** ומדקדק הרבה על עצמו". וי"ל בלשונם של קדמונים איתמי' הוא 'ריח עבירה' ואימתי הוא 'נדנוד עבירה', והתם נמי מחסיד מיירי כלשון רש"י שם.

9. דף ט"ו ע"ב. והבה"ח מ אקרמן נ"י היטיב לדקדק לשון המהרש"א בב"ק, שכתב, "אף שכבר הזהיר הכתוב על המעקה, הוא מפני דרי בני ביתו שלא יפלו מן הגג, אבל לגדל כלב רע, דודאי לא יגיע ההיזק לבני ביתו, שהורגל כלב הרע עמהם [כנראה כונתו עפ"י מ"ש במדרש (אוצמ"ד ח"א עמ' 48), וראה גם 'שיח יצחק' עה"ת להגר"י וויס זצ"ל, מווערבוי, פ' בראשית], אבל הוא מגדלו לשמירתו מן הגנבים בלילה... ואעפ"כ קאמר לא תשים וגו'".

אולי כונתו משום דבמתני' 'ויהיו עניים בני ביתך', ובהכרח יזדמן כאלה שאין הכלב מכירם... עם שלגבי סולם רעוע יעויין במס' כלה, דנהג ר"י באורח 'כבדהו וחשדהו', מ"מ הכניסו, משא"כ הכלב מבריחו לגמרי.

10. וז"ל עוד מצאתי, דמצינו במצרים שע"י מצות נתינת הדם על המשקוף, ניצלו מן המשחית, עד שלכל בנ"י לא יחרץ כלב לשונו'. וכמ"כ קיום מצות מזוזה המביאה לשמירה, כמ"ש במנחות ל"ג ב' (ועי' כס"מ פ"ה ממזוזה ה"ד), וזה השם מבטחו בכלבו, ומזלזל ביראת ד' שהיא על המזוזה לשמירת בעלי בתים, הרי א' מסיר השמירה מביתו, ועובר על לא תשים דמים וגו'.

11. ולפי"ז אולי י"ל, הא דמצינו במדרש תנוחה שהיונים גזרו שלא יעשו בריח ומסגר לפתח, וזה משום שרצו להסיר יראת ד', ופעלו להבגיר טומאה, ומבואר במדרש שם, שגילו להם מן השמים שהגזירה משום שזלזלו במצות מזוזה, וכנודע סילוק שכינה מישראל נגרם ע"י כלב רע, כמ"ש בב"ק פ"ג א', וי"ל עד"ש בס' 'מגלה עמוקות' אופן רנ"ב, דחשבון 'כל"ב ר"ע' עולה 'בע"ל צפ"ן' שעניינו ע"ז, וע"ש שמבאר לקלולו של ירבעם שיצא מיוסף, ושלכן גזר אביטיכס מלך יון 'כתבו לכם על קרן השור', לעורר חטא ירבעם שיצא מיוסף שנקרא שור.

וי"ל עוד עפימש"כ הרוקח, דגזירה זו להזכיר חטא העגל, ועשיית העגל הי' חציו שור וחציו חמור, כמ"ש במגלה עמוקות אופן ע"א (ולכן במגלת תענית סוף"ב, מבואר שגזרו לכתוב כנ"ל על השור ועל החמור, ומתורץ בזה משה"ק בס' 'ממלכת כהנים' הנדפ"ח, מ"ש רמ"ז), ושם כ' בשם הזוהר שמתרווייהו נפיק קלקול כלב, ע"ש, ומובן לה"ל ענין שמירת מזוזה משום "לא יחרץ כלב" היינו סוג מזיקים הללו, והיפך זה גזירת היונים.

ואגב דרכינו יתורץ קצת פלא, בע"ז י"ח ב', "הוו הנהו כלבי דחוו קאכלי אינשי... הוו קאתו למיכלי', אמר, מאלה דמאיר ענני, קשיא דמאיר, וכתב המרש"א, "ויש לדקדק היאך יחד ר"מ שמו של הקב"ה ע"ע בחייו... וי"ל דלא אמר אלהא דמאיר כו' רק לסימן בעלמא על שמו, ולא נתכוין כל עיקר על שמו, רק נתכוין וכו', או שאמר אלהא דמאיר לארץ ולדרים עליה, הוא יעננו, או שאמר, אלהא דמאיר לנו במלכות יון הקודמת, בנס הנרות של חנוכה, כמו שיסד הפייט, ומי יאיר לך מאיר כו', הוא יעננו להציל אותנו בנס מדיחים, וק"ל".

מה ענין הזכרת נס חנוכה בדוקא, וניסים רבים אירעו לישראל, ובתפלת 'מי שענה' כלל לא הזכירו ענין חשמונאים שנענו בנס חנוכה (ועמש"כ בקונט' 'ביאורי על הניסים', תשס"ה, הערה 4).

ולפמש"כ מבואר בעזה"י, "דהמלחמה באויבים שבאו לשסות את הכלב, הי' חשמונאים נגד יונים, וניצחום בעזר הא-ל יתעלה, לכן נגד הני כלבי, הזכיר נצחון חשמונאים, שנמסרו 'טמאים ביד טהורים".

ו"ל גם, דכיון דכל הענין נכתבהב בשביל הצלת אחות ברוריה מיד הטמאים, וע"י שר"מ מסר נפשו על הצלת בנותיו, ונעשה ב'מי חשמונאים מסרו נפשם על הצלת בנות ישראל, [ועי' היטב בס' 'חנוכת הבית' (החוכר שמו במ"א אר"ח סי' עת"ז) עמ' ע"ט מענין ז' דבתי דפרשת דינה, והקשר לבת חשמונאי], ובדין הוא שיזכיר זה הנס דחשמונאים בדוקא [ועי' מג"א אופן קפ"ו בענין כח שם המיוחד של המזוזה, וראה 'מזוזות ביתך' להגרמ"ק שליט"א, אות י"ב בשם האריז"ל. ומצינו שבשם זה גברו החשמונאים, כמ"ש ב'צורר המור' דברים עמ' רס"א.

שו"ר בס' חנוכת הבית הנ"ל, עמ' ע"ה, שכתב "והנה נס חנוכה הוא נעשה ע"ש נס מצרים הרמוז במזוזה..", ע"ש דברים נפלאים, והוא כפתור ופרח עם מש"כ בעזה"י].

11. וכ"כ בס' עמק המשפט (להרה"ג רי"א כהן שליט"א, דיין דק"ק צאנז) הל' סכנים, סי' מ"ט אות ד', ע"ש. וכעי"ז בשו"ת אבני חשן (מהגר"י זילברשטיין שליט"א), ח"ב עמ' תפ"ג, ע"ש.

12. בס' 'לקוטי מרדכי' ע"ס הכריתות (מהגר"ח זילברמן זצ"ל, שנדפס בהסכמת המלב"ם ויעוד), מעיר, דד"ר רבו של ר"ש הי', כדמפורש במס' כלה, ור"ע רבו דר"מ, ואיך יקלס ר' יהושע דברי בת תלמיד תלמידו, וצ"ע, עכ"ד.

אכן לפמ"ש האור הגנוז, דבמקום ר' יהושע, גרסינן ר' יהודה, מתורץ, שו"ר בס' יוחסין, מאמר ראשון, עמ' 72 שכתב, "ר"מ אע"פ שהוא מחבורה הג' בזמן כת הראשונה, שאמר ר' יהושע רקא אמרה ברוריה".

ואולם דבריו צ"ע, דלפום ריהטא, לכאורה, נסתר מש"כ ערוך בר"ה, ע"ש ברש"י ד"ה דר"מ בתר חורבן הוה, וע"ע קונט' 'בשער המלך' להגרמ"ק שליט"א על הקדמת הרמב"ם, דף ט"ו ע"א.

13. ועע"ש בהגה"ה מתוספתא דכלים ב"ק פ"ד, שבתו של רחב"ת חולקת עם אבי', וזה כגירסת הגר"א שם, ולפי גירסתיהו הי' מקום לומר דבנו של רחב"ת הנזכר שם בעילום שמו, הוא זירוז אביו של ר' יהושע הנזכר בשבת קמ"ז א'.

14. והיא עבאן, צ"ל שסברה שמותר, ולכן בעצמה למדה, ומאחר ואשה גדולה היתה קיבלו דעתה [וגם לימדה תלמידים כמ"ש הרמ"ע בס' ר"ן אות ל"ח].

ואפשר לפי"ז הביאור במש"כ רש"י בע"ז י"ח ב', ד"ה ואיכא, "שפעם אחת ליגלגה על שאמרו חכמים נשים דעתן קלות הן עליהן, ואמר לה, סופך להודות לדבריהם", וענין לגלגול כאן, ח"ו לא מצד זלזול (עמש"כ בעזה"י לעיל בגליון ס"ב), אלא שחלקה בדבר זה, וכיון שהוא ענין של מציאות, יש זצה ענין לגלגו [ובשלשלת הקבלה מביא, 'וכתבה בספרה חוץ מברוריה', ועי' גם בס' 'צרור המור' עה"ת, חיי שרה, כ"ג א'].

ויש לדקדק לשון הרמב"ם פ"א מת"ת הי"ג, "ומפני **שרוב** הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד', משמע דיש מיעוט נשים יוצאות מן הכלל.

15. ועי' תוה"ק מצוה תמימה דברים ל"א אות מ"ט, בשם בעל 'ערוגת הבושם' בספרו 'מעין גנים', ומצוה ליישב דבריו, כי כנראה גברא רבה הוי, שנזכר בתוס' יו"ט סוף מס' תמיד, ובשם הגדולים ח"ב.

ובלקוטי הלכות, לגמ' דהר"ח, עמ' ס"ט סוטה, עמ' ק"ה בהערה, "ונראה דכל זה דוקא בזמנים שלפנינו, שכל אחד הי' דר במקום אבותיו, וקבלת האבות הי' חזק מאוד אצל כאו"א, להתנהג בדרך שדרכו אבותיו, וכמאה"כ שאל אביך ויגדך, בזה היינו יכולים לומר שלא תלמוד תורה **ותסמוך** בהנהגה על אבותיו דוקא.

אבל כעת בעוה"ר שקבלת האבות נתרופף מאוד מאוד, ובפרט אותן שמרגילין עצמן ללמוד בעל ותלין בעלמן לזה [ח"ו, והאידנא מיגרע גרע, שמלמדין ד'מומחים' מהמסונים השונים להשתלמויות, ובאמת הוא פלא עצום, איך לא יראים מזה, וכי יעלה על הדעת שאב חרדי ירשה את בנותיו להתרועע עם ריקים אלו, ומה שעושין בז במעטה של

צורך פרנסה וכיו"ב, גם זה צריך שאלת חכם אצל רב מובהק, כבכל שאר דיני התורה], בודאי מצוה רבה ללמדם חומש, וגם נביאים וכתובים, ומוסרי חז"ל כגון פרקי אבות, וספר מנורת המאור, וכדומה, כדי שיתאמצו אצלם ענין אמונתינו הקדושה. דאל"ה עלול שיסורו לגמרי מדרך ד' ויעברו על כל יסודי הדת ח"ו".

וראה גם בשו"ת זקן אהרן תניינא, ס"ו, דהאידנא רק אותן הזוכות להסתופף בבתי ה', ובחצרות אלקינו, יפריחו. ובאו"מ י"ד ח"ג סוס"י פ"ז, בתשובה להגר"א שווי שליט"א [השי"ת ישלח דברו וירפאהו בתוחש"י] על לימוד תורה בבית יעקב, וז"ל, "עכ"פ משניות שהוא תורה שבע"פ צוו חכמים שלא לימדום, והוא כאילו לומדים תפלות, ולכן צריך למונעם מזה, ורק פרקי אבות משום שהוא ענייני מוסר והנהגות טובות יש ללמדם בהסבר, לעוררן לאהבת תורה ולמדות טובות, אבל לא שאר המסכתות". ולשון חכמים מרפא!

ויש לדקדק לשון הגמ' חגיגה ג' א', 'נשים באות **לשמוע**', ע"ש בתוס' ד"ה נשים, דלשמוע מותר להם, אך לא ללמוד', היינו לישא וליתן בגמ' שלמדה, לא, רק כעין ת"ת דט"ב. וראה לשון האג"מ ביו"ד ח"ב סי' ק"ט, וטוב להן שישמיעו דברי תורה, דינים ומוסר, כדאחז"ל בפ"א דמצות הקהל, ריש חגיגה, נשים באות לשמוע', עכ"ל.

ולהבה"מ ב' בן דרדיון, דאפשר דאחר הי', והרב י.מ. ינקלביץ שליט"א, כתב לנו, דצ"ב מפני מה כתוב "בן **חמיו** של ר"מ", ולא כתוב בן רחב"ת, ולכאו' ל"ל דבשני המקומות בס"ש שמצינו את ר"י בן זירוז מוזכר, מיירי שם מעדויות שהעיד לפני רבי, 'מעשה רב' מדודו ר"מ, ולהיותו בן גיסו, הו"ל יותר בקי בזה, להכי ציין הש"ס שמו של ר"מ בדוקא. שו"ר בס' יוחסין הנ"ל ראשון, אות מ', "ונשא אשה אחרת חוץ מברוריה, כדאי' בתחלת חולין".

17. לכאו' הלשון פלא, דמה ענין 'זילא בי מלתא', מי לא סגי מה שיושבת שם בסכנה, ומה ענין הזילותא, שמשמע דדוקא זה גרם לר"מ להתעגם בדבר.

[וע"ד הפשט י"ל, דנתכונה בזה, מצד היותם גואלים וקרובים שלה, ע"כ צריכים הם בתחילה להתעגם בזה, כי משמע שם בגמ' שאביה רחב"ת כבר עלה בסערה השמימה, ומבואר באו"ח סוס"י ש"ו, בבית ישראל כה"ק, דאביה מחלל שבת, ויע"ש בשעה"צ אות מ"ד, ד'כיי"פנין לי' שלא להתעלם ממנה, כי הוא גואלה וקרובה', וע"ש במ"ב סקנ"ו, ויובן יותר לשון ר"מ בגמ' "אי לא אתעביד בה איסורא מיתעביד ניסא"].

ולפמש"כ בעזה"י לעיל בהערה 10, השייכות בין עובדא דר"מ להחשמונאים, י"ל, דבס' בניהו מש"כ פסחים, ס"ב א', כתב, "ומה ברוריה הוה, פירוש ומה ברוריה הידוקה, בעלת המעלה, שמעלתה נרמזה בשמה, דנקראת ברוריה שהוא **ברור ל"ה** שהם סוד חכמה ובינה", כלומר שהיתה חכמה גדולה בתורה, וי"ל דזהו שאמרה 'זילא **בי** מילתא', כי 'בי' ר"ת 'ברור ל"ה'.

וכשאחות ברוריה הגדולה בתורה שם, נגרם חילול כבוד התורה ביזיהה, וכן בימי מלכות יון, שהי' חשך ע"י תרגום התורה ליוונית, שהוא חילול התורה למוסרה לזולתי קרנות ודומיהם, לכן נתעגם ר"מ בכח גם שאירע לחשמונאים, וסימנא מילתא, כי נקרא שמו ר' מאיר, וכן גם חנוכה נקבע לזוכרו בנר המאיר, ומסוגל ימים אלו להאיר בתורה, כדאתמר עלי' דר"מ בעירובין י"ג ב' דאאיתנו לחכמה, [והרמ"ע בג'ן אות ל"ו, מקשר בין בבא בן בוטא לר"מ, ועמ"ש ב'אבני נזר מתנוססות' עמ' ל"ח, וא"ש בעזה"י], וכ"ה בסגולת נ"ח, כדאי' בשבת כ"ג ב', ע"ש, וקרוב לדברינו מבואר בס' 'חנוכת הבית' (הנ"ל בהערה 10), עמ' קט"ז-ק"ט, ועע"ש עמ' קל"ג, ודו"ק.

18. עי' תוס' ב"ב ב' ב' ד"ה לסוריא, רמב"ם תרומות פ"א ה"ט, וסוריא הוי כיבוש יחיד שכבש דוד, ואין קדושתה מה"ת רק מדרבנן.

19. וגם איסור זה שייך גם בסוריא, אף דר"ש שם פליג דמוציאין לסוריא, מ"מ כת"ק נקטינן.

20. וי"א שהוא איסור תורה, עי' פאת השולחן בזה, אך לעיקר נקטינן דהוא אסמכתא בעלמא.

21. וע"ע 'אחת"ס' עה"ת' (כ"ד ו'ו), שדן בזה גם משום נתינת פירות לע"ה ואכמ"ל.

22. עי' יומא כ"ח ב', וברש"י שם, וברש"י תולדות כ"ו ה', דשמשע כל גזירות חז"ל. ועי' בדעת הרמב"ן שם ושאר מפרשים בזה, ובמהרש"א יומא שם, ופשוט דקיימו האבות גם מצוות התלויות בארץ, וכמה ראיות לזה ואכמ"ל.

23. וא"כ אין ההוכחה על השנה, אלא על הפירות שלא היו של שביעית, ולפיכך אם באנו למידק אם היה שנת שמיטה או לאו, הוכרחנו לחשבון השנים, וכמבואר להלן בדברי המנח"י.

ולענין האיסור להאכיל לנכרי, הנה בתוספתא ורמב"ם שם איתא דמאכילין את האכסניא פירות שביעית, ופירשו האחרונים ד"ל דהיינו אף לנכרים, וקמ"ל דלא חשיב פורע חובו בפירות שביעית, שאינו אלא גמ"ח בעלמא (רדב"ז שם), וא"כ שפיר גם אם הביא אליעזר פירות שביעית, היה מותר להאכילם להם, שכן היה אכסניא אצלם. ואף דגם הוא דין

המזוזה משום "לא יחרץ כלב" היינו סוג מזיקים הללו, והיפך זה גזירת היונים.

ואגב דרכינו יתורץ קצת פלא, בע"ז י"ח ב', "הוו הנהו כלבי דחוו קאכלי אינשי... הוו קאתו למיכלי', אמר, מאלה דמאיר ענני, קשיא דמאיר, וכתב המרש"א, "ויש לדקדק היאך יחד ר"מ שמו של הקב"ה ע"ע בחייו... וי"ל דלא אמר אלהא דמאיר כו' רק לסימן בעלמא על שמו, ולא נתכוין כל עיקר על שמו, רק נתכוין וכו', או שאמר אלהא דמאיר לארץ ולדרים עליה, הוא יעננו, או שאמר, אלהא דמאיר לנו במלכות יון הקודמת, בנס הנרות של חנוכה, כמו שיסד הפייט, ומי יאיר לך מאיר כו', הוא יעננו להציל אותנו בנס מדיחים, וק"ל".

ו"ל גם, דכיון דכל הענין נכתבהב בשביל הצלת אחות ברוריה מיד הטמאים, וע"י שר"מ מסר נפשו על הצלת בנותיו, ונעשה ב'מי חשמונאים מסרו נפשם על הצלת בנות ישראל, [ועי' היטב בס' 'חנוכת הבית' (החוכר שמו במ"א אר"ח סי' עת"ז) עמ' ע"ט מענין ז' דבתי דפרשת דינה, והקשר לבת חשמונאי], ובדין הוא שיזכיר זה הנס דחשמונאים בדוקא [ועי' מג"א אופן קפ"ו בענין כח שם המיוחד של המזוזה, וראה 'מזוזות ביתך' להגרמ"ק שליט"א, אות י"ב בשם האריז"ל. ומצינו שבשם זה גברו החשמונאים, כמ"ש ב'צורר המור' דברים עמ' רס"א.

שו"ר בס' חנוכת הבית הנ"ל, עמ' ע"ה, שכתב "והנה נס חנוכה הוא נעשה ע"ש נס מצרים הרמוז במזוזה...", ע"ש דברים נפלאים, והוא כפתור ופרח עם מש"כ בעזה"י].

11. וכ"כ בס' עמק המשפט (להרה"ג רי"א כהן שליט"א, דיין דק"ק צאנז) הל' סכנים, סי' מ"ט אות ד', ע"ש. וכעי"ז בשו"ת אבני חשן (מהגר"י זילברשטיין שליט"א), ח"ב עמ' תפ"ג, ע"ש.

12. בס' 'לקוטי מרדכי' ע"ס הכריתות (מהגר"ח זילברמן זצ"ל, שנדפס בהסכמת המלב"ם ויעוד), מעיר, דד"ר רבו של ר"ש הי', כדמפורש במס' כלה, ור"ע רבו דר"מ, ואיך יקלס ר' יהושע דברי בת תלמיד תלמידו, וצ"ע, עכ"ד.

אכן לפמ"ש האור הגנוז, דבמקום ר' יהושע, גרסינן ר' יהודה, מתורץ

תשובה ל"מענינא דירחא"

בתשובה לשאלה, האם בזמן האבות היה נוהג קידוש החדש ועיבור השנים.

יעוין בפרקי דרבי אליעזר (פרק ז'), "בשמנה ועשרים באלול נבראו חמה ולבנה, ומניין שנים וחדשים, וימים ולילות, וקצים, ותקופות, ומחזורות, ועברורים היו לפני הקב"ה, והיה מעבר אותם הנה, ואח"כ מסרם לאדם הראשון בגן עדן וכו', ...אדם מסר לחנוך ...חנוך מסר לנח ...ונח מסר לשם וכו' ...ומנין שמסר שם לאברהם שנא' על דברתי מלכי צדק, ואברהם מסר ליצחק וכנכס בסוד העבור ועבר את השנה וכו', עי"ש כל הענין.

הרי מבואר להדיא שלא מלבד שקיבלו האבות סוד העיבור בקבלה, אלא שבפועל גם נהגו להשתמש בו לעבר השנים, ובכלל זה לעבר החדשים ולקדשם[29], אלא שקידוש זה הוא ע"פ החשבון של סוד העיבור בלבד.

אבל קידוש החדש ע"פ הראיה, זה נמסר למשה[30], ומשמע שלא נהגו בו קודם לכן, שכן אמרו חז"ל (מנחות כ"ט א', ועי' רמב"ן ריש הל' קיה"מ), "תנא דבי רבי ישמעאל, ג' דברים היו קשין לו למשה, עד שהראה לו הקב"ה באצבעו, ואלו הן מנורה, וראש חודש, ושרצים וכו', ראש חודש, דכתיב (שמות י"ב ב') החודש הזה לכם ראש חדשים", ואם היה קבלה מסורה בזה, למה נתקשה בה, וע"כ שזה לא נמסר לאדם הראשון ואילך, רק סוד העיבור ע"פ חשבון[31].

וכן מבואר בפסיקתא זוטרתא (שמות שם), "ובזמן שהיו ישראל שרוין על אדמתם, היו מקדשין את החדש עפ"י ראיית העדים, וכשגלו אין בית דין קבוע לחקור ולדרוש, וכדי שלא יהו ישראל עושין ב' ימים טובים בשינוי זה מזה, האב הזה, והבן מחר, ואחיו למחרת, עמדו ישראל על תקנות סוד העיבור, שהיו מחשבין מאדם ועד נח, ונח מסרו לשם, ושם לעיקב אבינו[32], ועיקב אבינו לקהת, וקהת לעמרם, ועד היום הזה מה יסור לחכמי ישראל לקדש בו חדשים"[33].

והנה יעוין בפי' הרד"ל (בפדר"א שם אות ד') שהביא מהא דאיתא בפסיקתא רבתי (בא ט"ו), "כל מבוור לחדש אין אלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה שנים עד שלא יצאו ישראל ממצרים, היה הקב"ה יושב וחושב חשבונות ומעבר עיבורים ומקדש את השנים ומחדש החדשים עד שיצאו ישראל ממצרים, ומסרם להם, שנאמר ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמור החודש הזה לכם, מהו לאמר, אמר להם מכאן ואילך הרי ראשי חדשים מסורים לכם", הרי דמשמע שלא נעשה קדוה"ח ועיבור השנים ע"י האבות, ועי"ש שציין דגם בירושלמי פ"ק דר"ה ה"ג מבואר כהפסיקתא[34], ומעמש"ה נקט דפליגי אפדר"א[35].

אכן בפשיטות י"ל דלא פליגי, והא דקאמר שנעשה החשבון ע"י הבנים, היינו דעד עכשיו היה ע"י האבות ועי"פ חשבון שמסר הקב"ה להם, ומעתה יהיה מוכרע ע"פ ראיית המולד, וכן עיבור השנים יראו ב"ד לעבר לפי צורך השעה, על דברים שמעברין מפניהם (סנהדרין י"א ב')[36].

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: **אַרְוָנָה**[37] [מלך היבוסיו].

דמות הקשורה: רש"י כ"ג ט', "בכסף מלא. אשלם כל שוויה, וכן דוד אמר **לארונה**, בכסף מלא".

ממני נלמדת מעלת הברכה – שממה שארונה ברך וברכתו התקיימה, למדים ש'אל תהיה ברכת הדיוט קלה בעיניך".

שארונה ברך את דוד, שלאחר שהיתה מגפה בישראל, וגד הנביא בא בשליחות ה' לאמר לדוד שיעבוד המקום[38] גורנו של ארונה, הלך דוד עם עבדיו לארונה, וכאשר שמע ארונה את בקשת דוד, אמר לו שיקח את הגורן ועם יתן לו את הבקר לעולה והמרגים וכלי הבקר לעצים, והוסיף וברכו, "ויאמר ארונה אל המלך, ה' אלקיך יראך, וכתרגומו, "ה' אלקך יקביל קורבן ברעוא". ע"פ ש"ב כ"ד י"ח – כ"ג.

וברכתו זו נתקיימה, כמפורש שם בפסוק (שם כ"ה), "ויבן שם דוד מזבח לה' ויעל עלות ושלמים ויעתר ה' לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל". ע"פ מהרש"א בח"א מגילה ט"ו א'.

ומברכתו זו של ארונה דרשו חז"ל, "ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך[39], שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן, ואלו הן, דוד ודניאל, דוד, דברכה ארונה, דכתיב וארונה אמר אל המלך וגו'. דניאל, דברכיה דרויש, דכתיב (דניאל ו' י"ז), אלהך די אנת פלח לה בה תדתירא הוא ישיזבינך". מגילה שם, הובא בם ביקלוט דניאל תתרכ"ד ד"ה אלהך.

שארונה נקרא בתואר מלך, מפורש כן בכתבי הקודש, "ארונה המלך", בש"ב כ"ד כ"ג.

וארונה לא היה מלך, אלא רק 'שר מצודת ציון ששמה יבוסי', ונקרא מלך, שהוא ענין שררה. ע"פ רש"י שם ט"ז וכ"ג.

איברא, שיש מרבותינו שהאמינו שלמדו, שארונה אכן היה מלך היבוסי לפני שכבשה דוד (והוא היה פלשתי מזרע אבימלך – רד"ק[46]), ולאחר שכבשה, י"א שהמשיך במלכותו, וי"א שנתגייר 'גר תושב', ונשאר עליו שם מלך, ע"ש העבר. ע"פ הרלב"ג, מהר"י קרא רד"ק ומצודת דוד[47].

ולאחר מותי נתגליתי – שזמן רב לאחר מותו של ארונה, התגלתה גולגלתו תחת המזבח נוכמו הכהנים וכלי השרת.

שגולגלתו של ארונה התגלתה, בירושלמי [הובא בתוס' סנהדרין י"ב א', דז"ה שעיבר] פסחים פ"ט ה"א (ס"ה א'), איתא, שבימי חזקיה[48], בחודש ניסן, מצאו את גולגלתו של ארונה תחת המזבח, ונטמאו הכהנים וכלי השרת, ולא יכלו לעשות הפסח בטהרה[49] [ובעבור זה עיבר חזקיהו המלך את חודש אדר כאשר כבר היה חודש ניסן {והוא לכאורה שלא כהלכה, שאין מעברים את אדר אלא באדר, ולא כאשר כבר נכנס ניסן, וזהו שכתוב (דהי"ב ל' י"ח), "כי אכלו את הפסח בלא ככתוב", שהקרבן נאכל שלא בזמנו}, והוא אחד מן הדברים המנויין בבברייתא ברכות י' ב', שעשה ולא הודו לו רבנן]. ע"פ פני משה שם.

וזמן זה של חזקיה, היה כמה מאות שנה לאחר מיתתו, שהרי מזמן שדוד קנה את הגורן ממנו, ועד תקופת מלכות חזקיה, עברו כשלוש מאות שנה, ולדעות שנמצא בזמנו של חגי, עברו יותר מארבע מאות ותשעים שנה.

איברא, שמה שמצאנו דעות אחר"ל, שגולגלתו נמצאה בימי דוד, לאחר שהקריב את קרבנותיו לפני ה', עיין בהערה[50].

וכבר נתקשו חכמי הדורות, היאך יתכן שעלמה שבנה את בית המקדש על פי נביאים, וכפי שהפסוק מעיד עליו, "הכל בכתב מיד ה' השכיל", בנה את המזבח בטומאה על גבי הגולגולת הלזו, וכל הדורות כולם חלילה נכשלו בהקרבה ע"ג מזבח טמא, ועוד, לאחר שחזקיה מצא את הגולגולת וטיהר את המקדש, מי חזר והכניסה בימי חגי.

וביאר החת"ם בתשובותיו בח"ב, יור"ד, סימן ש"מ, ד"ה ועיי' וד"ה ע"כ [וע"ע בקובץ תשובות סימן י"ד], ע"כ כלל"ד, קברי משפחת ארונה היה סמוך לגורן שקנה דהע"ה, וכשבנה בחמ"ק היה נזהרים לסתום בבנין כל הפרצות שבמחילה שתחת הקרקע, באופן שלא תכנס גלגל טומאה מקברו' הנ"ל לתוך מחילת שתחת הבירה ולתחת מזבח ויעלה הטומאה דרך נקב השיתין שע"ג מזבח, ובאורך הימים, בימי מלכי הרשעים, שלא חזקו בדק הבית, ומכ"ש בימי אחז הרשע, שכיבה המנורה ופרץ פרצות במקדש, נתגלו ונפרצו בקנים בחומת התחתוני', באופן שנתגלגל טומאה מקבר ארונה למקדש ולתחת המזבח, וחזקיה מלך יהודה בנה כל הפרצות וטיהר הבית.

ושוב, בשעת חורבן בהמ"ק, נתקיים בעו"ה ערו ערו עד היסוד, וחזרו ונפרצו בה כמקדם, ועליהם הרעיש חגי את העולם וגולגלתו של ארונה אינו עצם גלגלת אלא גלגל הטומאה שנמשכה ונתגלגלה מקברות של ארונה עד תחת המזבח וס"ל להירושלמי קברי עכו"ם מטמאים באהל... ולמ"ד אין מטמאים באהל...".

גם בשו"ת תורה לשמה (סימן תצ"ה) נתקשה בקושיה זו, וכתב לחדש באופן אחר, "אך הענין הוא, כי בבר ידעתם שכל הר הבית היה תחתיו חלול, ובימי שאול שגברו העונות, אז אותם עכבירי רשיעי הביאו גלגולת ארונה מקבורו, שהיה סמוך לכותל הר הבית, והניחו אותה בחלל שתחת המזבח, כי כן דרך העכברים לטלטל הדברים ממקום למקום, בפרט כי המקום חלול, והואיל וגברו הטומאות, יכלו לעשות כן, ולא היה להם מונע מצד הקדושה, עד שבא חזקיהו הע"ה, שהיה צדיק, וטיהר המקום, ונתגלגל זכות זה עד ידו, להעביר הטומאה גם ממקדש, כי מגלגלין זכות ע"י זכאי".

ה'ערוך לנר' בסנהדרין שם נתקשה ג"כ בסוגיא זו, היאך בכלל ארונה נקבר שם, הרי דוד קנה את הגרן בחייו, והקים שם מזבח, ומאז לא פסקה הקדושה משם, וודאי שנעמוד מכל טומאה, ומוסיף ואומר, ואפילו אם נרצה לדחוק שמדובר בגולגלותו של ארונה אחר, אחד אמבותיו, ג"כ קשה, היתכן שמאז שבנבה בית המקדש הקריבו בטומאה עד ימיו של חזקיה.

ומחדש הערוך לנר, "ונגלע", שבימי אחז, שסגר בית ה' ולא השגיחו עליו, אז יורשי ארונה קברו גלגלתו תחת המזבח, ונמצאה מיד בימי חזקיהו".

ובחסדי דוד על התוספתא, פ"ח ה"ב כתב, שבאותו הזמן נתקלקלה הרצפה אז בנין המזבח, והוצרכו לחתור ולחפור שם כדי לבנות המזבח מחדש, ועי"ז מצאו הגולגולת.

ובשו"ת עין יצחק, ח"א, יור"ד סי' ל"ו, אות ג', כתב, שיתכן "וברבות הימים נתהוה איזה סיבה שנגע הגולגולת במזבח", ויתכן והיה הנגיעה אפי' ע"י שער הגולגולת, עיי"ש.

וע"ע בסוגיא זו, במשנה למלך, פ"א מהלכות בית הבחירה הי"ג, ובשו"ת ציץ אליעזר, חלק י"ב סי' מ"ז, שהביא רשימת מ"מ שהאריכו בזה, ואכמ"ל.

לאחר שיראתי סמוך לזביחה – וברכתו של ארונה, היתה לאחר שירא מהמלאך המשחית שבא לנגוף את ירושלים, וסמוך לזביחה, להקרבת הקרבנות שדוד הקריב.

שלאחר שה' שלח לדוד ביד גד נביאו שיבחר אחת משלושת העונשים, שבע שנים רעב, שלשה חדשים נוסס לפני האויב, או שלשת ימים דבר בארץ, ודוד השיב[40], "ויאמר דוד אל גד צר לי מאד נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפלה", וקיבל ה' את בקשת דוד, "ויתן ה' דֶּבֶר בישראל מהבקר ועד עת מועד וימת מן העם מדן ועד באר שבע שבעים אלף איש". ש"ב כ"ד א' - ט"ו.

ממשיך הנביא וכותב, "וישלח ידו המלאך[41] ירושלם לשחתה וינחם ה' אל הרעה ויאמר למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ידך ומלאך ה' היה עם גרן הארונה היבסי". שם שם ט"ז. באותה שעה, "וישב ארנן וירא את המלאך וארבעת בניו עמו ומתחבאים וארנן דש חטים", דהי"א כ"א כ'. וביארו המפרשים, שהתחבאו מפני יראתם[42] מהמלאך המשחית, וכן ביאר הגר"א את הפסוק, שארנן היה דש חטים, וכאשר שב וראה את המלאך, ברח ויתחבא.

וכאשר בא דוד לארונה, יצא ארונה ממקום מחבואו, ונתן לדוד את גורנו ואת הבקר וכדלעיל, ודוד לא רצה ליטלו חנם, לכך שילם לו סכום הגורן[43], וכלל בתשלומו גם את השדה, ומיד בנה מזבח והקריב עליו את קרבנותיו, וקיבל ה' את תפלתו והמגפה נעצרה. ע"פ ש"ב שם ודה"א שם.

על גיותי נאמרו דעות – שהתלמודים נחלקו בדבר גירותו של ארונה, לבבלי נתגייר לג"ר תושב', ולירושלמי לא נתגייר כלל.

שלדעת הבבלי נתגייר ארונה להיות גר תושב, שהגמ' התקשתה, היאך היה מותר לדוד לקחת מארונה את הבבמה ולהקריבה ע"ג המזבח, הרי קיימ"ל שאסור לקחת בהמה מעכו"ם מחשש נרבע, וע"כ מתרצת הגמ' "גר תושב היה", והיות ואחד מז' מצות בני נח הוא "דדבק באשתו ולא באשת חברו ולא בזכר ולא בבהמה", כדאיתא בסנהדרין נ"ח א' וירושלמי קידושין פ"א ה"א א' (א' ב'), לכך מותר לקבל ממנו קרבן ואין לחוש שמא נפסלה באיסור נרבע. ע"ז כ"ד ב' ע"פ פרש"י.

ואילו לירושלמי לא נתגייר, שהגמ' התקשתה כבבלי, היאך הותר לדוד להקריב את בהמתו של ארונה, ולכך מתרצת, שאיה"נ, מסיבה זו דוד לא הקריב את בהמת ארונה, מפני שארונה היה גוי, ואסור להקריב קורבנו מחשש נרבע. ירושלמי ע"ז פ"ב ה"א (ט' א') ע"פ ביאורו של הפני משה.

ויוצ"ח חייבים בכל המצוות – שיוצאי חלציו של ארונה היו מישראל, ולכך חייבים בכל המצוות.

שיוצאי חלציו של ארונה היו מישראל, שבתוספתא פאה ד' י"א איתא, "משפחת בית גבלטא היתה בירושלים והיתה מתיחסת על בני ארנן היבוסי, העלו להם חכמים [למעשר ענין] שלוש מאות (ובירושלמי שם מאות) שקלי זהב ולא רצו להוציאן[44] חוץ לירושלים", וכעי"ז בירושלמי שם פ"ח ה"ז (ל"ז א').

ובפשטות, מהא שחכמי ישראל העלו להם מעשר ענין, ראיה שהיו יהודים כשרים, שאף ששינו שמפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, זהו רק בצדקה למזונות אך לא למעשר עני. ועוד, שחכמי ישראל העלו להם סך גדול ועצום, ואף אתל"ל שנותנים מעשר עני אף לעניי עכו"ם, מדוע היו חכמים צריכים לתת להם מתנה כ"כ מרובה, ולא מסתבר לומר, שבאותה העת לא היה שום יהודי עני בירושלים, אלא רק עכו"ם, ולכך הביאו להם הכל, וכי היכן נעלמה ההבטחה של "אפס כי לא יחדל אביון", אלא שבע"כ שהיו יהודים כשרים, שזרעו של ארנן נתגיירו גירות אמת, ולכך הביאו להם מעשר עני מרובה כל כך, שמלבד קיום מצוות נתינת מעשר עני, שכתוב עליו להדיא 'לעני ולגר', עוד קיימו בזה מצוות אהבת הגר. ומלבד כל זאת, הלשון "משפחת בית בירושלים" נשמע משפחה יהודים, ולא גויים. ולכך נראה פשוט שהיו יהודים כשרים[45].

איברא, שע"פ דברי הספרי בראה ק"כ, מוכח שהיו יהודים כשרים, דאיתא שם, "יכול בן בני ברית עם בני ברית שאינם בני ברית, ת"ל לוי, מה לוי בן ברית אף כולם בני ברית", וכתב במלבי"ם שם, "ולחלי והגר והיתום. וגבי מתנת עניים אמר לעני לגר, ולמדינן מפה שדבר בישראל, לא בגר תושב ועניי עכו"ם...". ותשו"ח לרב משה רודמן שליט"א שהאיר את עיינינו במ"ז זה.

אכן אכתי צריך ביאור, שלדבריהו שיהודים כשרים היו, מדוע בני אותה משפחה התייחסו אחר ארנן, והתוספתא מזכירה זאת, מה יש לה ביחוס זה, איזה כבוד הוא להתיחס לעכו"ם, אפי' שהוא גר תושב, וזאת מלבד מה שאין יחוס לגר שהרי הוא כתינוק שנולד.

בתואר מלך נקראתי – שלמרות שלדעת רש"י ארונה לא היה מלך, אלא רק שר, הוא נקרא בכתבי הקודש בתואר מלך.

נכרי לו, מ"מ מדין בן ביתו דאברהם ודאי מותר לו כמבואר ברמב"ם שם.

24. ועי' בסהמ"ר ב"א פק"ה, שהוכיח כן בחשבון השנים מבריאת העולם ד'ויצא יעקב' דהיא שנת ב"א פק"ה, אף שביעית, ומקור הדברים בדברי יהונתן הנ"ל, אלא דלחשבון זה א"ש רק לדעת רבנן דאין יובל עולה לכאן ולכאן, ולכך נקט המנה"י לענייננו כדעת ר"י, כדי לחשב גם שנת ב"א פ"ח שתהא שמיטת, דלרבנן היא שלישית ואכ"מ לפרט.

אך בעיקר החישוב לפי שנות עולם תלוי גם בחישוב שנת המבול בשנת תוהו, ועוד יל"ע דמהכ"מ למנות כן לענין שמיטין ויובלות, דוודאי ראוי למנות לפי ישוב האבות בא"י, ויש לפלפל בזה וצאכ"מ.

25. ובעיקר הדין דהוצאה באמת יש אופני היתר, עי' בפסחים (נ"ב ב') רב ספרא אפיק וכו', ובתו' שם, ובחז"א (שביעית י"ד סק"ז) מה שהגיה בזה, דלתי' קמא להוציא לאכילה שרי, ואף דלתי' הב' דתוס' גם לאכילה אסור, ומ"מ משום צידה לדרך בדבר מועט אפשר דשרי, עי' חוט שני ח"א עמ' רמ"ז דעת החכמ"ם, וא"כ שמא הוציא בן אליעזר לצורך עצמו ורק מה שנשאר מזה הביא לבם, וכמו שביארו החת"ם ומהר"ם בנעט ומנח"י הנ"ל, וכ"מ בב"ר כא (ס' נ"ג) "ללמדך אם אדם יוצא לדרך" וכו'.

26. וגם י"ל דבאמת תיקן אליעזר המעשרות עי' בתורה תמימה כאן הערה כ"ד, ומאיך יל"ד משום מעליותא דבהמתן של צדיקים וכו' עי' ברמב"ן כאן.

27. תדע, דוודאי לא היה נחשב לבם ח"י לפי נבולות שיהיו בגאולה העתידה.

ולדעת הרמב"ן (תולדות כ"ו ה') דלא קיימו האבות התורה אלא בארץ, בלא"ה ניחא ולא הנרכנו לכ"ז, אך לענין תרי דיני הנ"ל דהוצאת פירות מא' לא שייך לומר כן, שהם דינים המתקיימים בא"י, אך י"ל דשיך לענין דאחר שהוציא שמא א"צ להשיבם ולמה מיהר, אם לא בפירות שבעית מדין ביעור ועי' ואכמ"ל.

ואגב מה שכתבו רבים וטובים שעליט"א, להוכיח ממש"כ רש"י עה"כ (פ"ד י'), "ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו", "נכרין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל שלא יראו בשדות אחרים" (וכן שם פ"ל ב' 'ויפתח הגמלים' וברש"י), וע"כ לא היה שנת שמיטה, דא"כ למה הוזקק שיצאו זמומין, דהכל הפקר, במה"כ תורתם אין כאן סדר ראיה, שכן הוצרך לכך מפני שיעברו אצל שדות נכרים, דאף אם יש בפרותיהם קדושת שביעית, מ"מ אינם הפקר, ועוד דהלא יצאו לסוריא, ואף דשביעית נוהגת שם לכמה דינים, מ"מ ודאי אין דין הפקר גבי הנכרים שם.

28. דהכל היה בחד שנה ב"ב, אי' בתרגום יב"ע בא (אך עי' בחת"ס כאן מש"כ בזה).

ובסמאב כוונת הרשב"ם לפרש פשטות הלשון 'לשוח', ועי' בא בא"ע כאן, אלא דחז"ל דרשו בכן לענין שיחה דתפילה. אך ע"ב דדרשו דא'ין שיחה אלא תפילה' (ברכות כ"ו ב', עי' ז' ב'), משמע דבאמת לא יתכן לפרש כאן ל' שיחה מענין אחר, ועי' במהרש"א שם.

29. דענין העיבורים אחד הוא, לחשוות שנת החמה עם שנת הלבנה.

30. ויעוין בחבצלת השרון (פ' וישלח), מה שהביא לדון לענין משה ואהרן אם קידשו במדבר ע"פ הראיה, או דאז ג"כ היה ע"פ חשבון, ודין ע"פ ראיה היה הוראה לדורות שאח"כ ואכמ"ל.

31. ואולם להמבואר להלן מהמשך דהקד"א הנ"ל, אפשר דבאמת נמסר לאבות צורת מולד הלבנה, אלא שנשתכח אחר מיתת יעקב ובני במצרים כדלהלן.

32. עי' רש"י סוטה י' א' (ד"ה יתומה), דשם נפטר לעולמו בשנת ס' ליעקב (ובגהש"ס שם הגיה בשנת נ' ליעקב, ובהא מוכרח בחשבון ואכ"מ).

והא דנקט דשם מסר לעיקב וכו', ובפדר"א הנ"ל איתא דשם מסר לאברהם וכו', כבר הרגיש בזה בפי' הרד"ל שם אות ז', וכתב דודאי הנכון כדאי' בפדר"א, ולדפי"ז משה הוא עשירי קודש שניתנה תורה על ידו עי"ש.

אבל באמת י"ל דאין כאן סתירה, דבפסיקתא הוא בקיצור דברים, וד"ת עניים וכו', דבהכרח שבתחילה מסר שם לאברהם, שלא יתכן שהמתין ושמר סוד העיבור עד שיבא יעקב לשמש אצלו, וא"כ שם ק"ל קיבל יצחק מאברהם, וגם הוא שימש שם עד' (עי' בסדר"ע ועוד), וסתמא קיבל גם הוא סוד העיבור ממנו, ואח"כ קיבל יעקב עצמו מיצחק, ואח"כ קיבל גם משם עצמו, וכן מסר יעקב ליוסף ואחיו ולא המתין לקחת וכו'.

33. הרי דזמן הגלות שלא לזמן האבות, שלא קדשו ע"פ הראיה, רק ע"פ סוד העיבור, ואע"פ דקיימו האבות התורה, ובכלל זה מצוות קידוה"ח, אין זה תימה, דבכלל קידוה"ח גם ע"פ חשבון, וכדאי' בפסיקתא הנ"ל "ואע"פ שמצוה לקדש על הראייה, אינו חובה לומר שאם לא נתקדש על הראייה אינו מקודש, תדע לך אם היה זמן מעונן ולא נראית הלבנה עשרה ימים, תאמר שלא נקדש חדשים, לכך נאמר שני פעמים בפסוק 'לכם' 'לכם', 'לכם' לראייה לקדש, ואם לא, 'לכם' סוד השמיני.

וע"ע בחז"א או"ח קל"ח סק"ה, וכע"י במכתב הובא בדרך אמונה סוף ח"ד (מכתב כ"ב ה'), "אבל קודם מ"ת במדרשו של אדה"ר ומדרשו של שם ועבר ושבט לוי במצרים שלא פסקה מעולם שכינה מישראל כדאמר מגילה כ"ט א', וקיימו התורה ע"פ הסוד, ודאי קדשו ועיברו כפי הצורך בשעה ההיא..." ותש"ח להר' ש. קורץ שליט"א שציין לזה.

ועי' ברמב"ן בסהמ"צ עשה קנ"ג לענין מה שאנו מקדשין ע"פ חשבון דהלל, דא"י"ז שחל עתה קידוש ע"פ חשבון, אלא דקידש אצ"ל כל החדשים לעתיד, ועי' בזה בחזו"א או"ח סי"ס ק"מ בדעת הרמב"ם בזה.

34. לשעבר אלה מועדי ה' מכאן ואילך וכו'.

35. והנה עיין בהמשך הפדר"א הנ"ל [ויש שנויי נוסחאות בזה, עי' במקור]. "יעקב מסר ליוסף (ולאחיו) ונכנסו בסוד העבור, והיו מעברין (אחיו) את השנה בארץ [ויעבר (יוסף) את השנה במצרים], מת יוסף ואחיו ונתמעטו העברורים מישראל בשעיבוד מצרים כן יוסף וכל אחיו כל הדור ההוא", וכשם שנתמעטו העברורים מישראל בשעיבוד מצרים כן הם עתידים להתמעט בסוף גלות רביעית [עד שיבא מלך המשיח. כשם שנגלה הקב"ה למשה ואהרן במצרים, כן הא עתיד ליגלות עלינו בסוף מלכות רביעית], שנא' 'ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר', מהו 'לאמר', אמור להם עד עכשיו אצלי היה סוד העבור, מכאן ואילך שלכם הוא לעבר את השנה בארץ".

ולפי"ז היה אפשר, דבשנים אלו שלא היה מי שיקבע עיבור במצרים, ע"ז נאמר דהיה הקב"ה מעבר עבורים, עד מתן תורה, ושו"ר שכן נקט הרד"ל שם (אות ל"ח ומ').

[ואולם פשוט לכאו' דזהו דוקא לענין עיבור השנים, אבל לענין עיקר מנין החדשים והשנים הוא שהיה ידוע אצלם].

איברא דז"א מכוון לתפסיקתא עדיין, דמפורש דהקב"ה היה מחשב מבריאת העולם, ולא רק באותם שנים שלא עיברו במצרים, ולכן נקט הרד"ל דפליגי אהדדי.

36. וזה גם בכלל כוונת הפדר"א שם, "עד עכשיו אצלי היה סוד העיבור" וכו', דהיינו מה שנהגו עד הלום מסה מסרמתי לאדה"ר וכו', אך ברד"ל שם אזיל שיטתיה דפליג הפדר"א, ולכן פירש ד"עד עכשיו היה אצלי", היינו לאו דוקא מיום שנברא, אלא משמת יוסף, אבל להאמור בלא"ה ניחא, והכונוה על עיקר החשבון שמסר הקב"ה לאבות, שהאבות כיוונו לו, ומעתה ישתמשו בחשבון הראיה וכו'.

ועל דרך זה העירנו הרא' ש. מלגרום שליט"א, דיש לישב ע"פ המבואר בר"ה (כ"ה א'), אתם אפי' מוטעין וכו', דא"ש דבזמן האבות שעשו ע"פ החשבון, היה צריך להיות מכוון לחשבון האמת הנמסר להם מפי הגבורה בקבלה, אבל מעת שנמסר למשה, אפי' לא יכוונו לאמת, אתם אפי' מוטעין וכו'.

וכענין זה נמצא מפורש בשמו"ר (ט"ו ב'), "וכן הוא אומר אלה מועדי ה' מקראי קודש וגו', אותם בין בזמנן בין שלא בזמנן, אין לי מועדות אלא אלו, אמר להם הקב"ה לישראל, לשעבר היה בידי, שנא' עשה ירח למועדים, אבל מכאן ואילך הרי מסורה בידכם ברשותכם, אם אמרתם הן הן, אם אמרתם לא לאו, מ"מ יהא החדש הזה לכם, ולא עוד, אלא אם בקשתם לעבר את השנה, הריני משלים עמכם, לכך כתיב החדש הזה לכם". ושו"ר שכבר ציין לזה ברד"ל שם אות מ"א.

37. ונקרא גם 'ארנן', בדה"א כ"א ט"ו ועוד', "עם גרן ארנן היבוסי" [וע"י בזוה"ק פ' ויקהל, דף ר"ד ב' שביאר ענין ב' שמותיו].

38. והמיוחד במקום גורנו של ארונה, איתא במדרש פסיקתא רבתי מ"ג, שהיה שם עתה המזבח שבנה אדה"ר, ובו הקריב נח, ובו הקריב אברהם, כן הביא הרמב"ם בפ"ב מהלכות בית הבחירה ה"ב, "ומסורת ביד חכמים, שהמקום שבנו בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה, הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא".

39. היעב"ץ מדקדק בשלחן הגמ', מדוע נאמר שרק לא תהא ברכת הדיוט קלה בעינינו, אם ברכתם גם כן טובה שהגמ' תאמר שלעולם תהא ברכת הדיוט חביבה בעינינו.

ועוד, מנין לומר שברכתן של אותם שני הדיוטות עשתה פירות, אולי זכותם של דוד ודניאל עמדה להם לנוח ברכה על ראשם.

ותירץ בשם "אמה" ה"ל", וזאת ע"פ דברי המדרש בשהש"ר ב' י"ד, מפני מה נתקערו האמהות, כדי שלא יאמרו אנו"ש תפלתנו עשתה פירות, ועל דברי המדרש הלזו חולק ר"ח וסובר, שלעולם אל תהי קלה בעינין, שלא תחשוב שלקללה תחשב, אלא יתכן אף שיתקיימו, כפי שמצינו בא' דדיוטות שברכתן תקיימה.

איברא, שעיין בתשובות הרשב"א, חלק ה' סימן נ', שכתב, שכל המושג 'הדיוט' הוא ביחס לאחר, שהנה כל ישראל הם הדיוטות ביחס לאומן, לבעל מלאכה, וכן "כל ישראל הכהיוטות לפני המלך, ע"כ אמרו, אל תהי ברכת הדיוט קלה בעינין, שהרי ארונה ברך את דוד, ה' אלהיך ירצך, ונתרצה ונענה. והעלו הענין, עד שאמרו בפני כל אדם (אבל) [אצל]

שארונה, שבשעה שהיה מלך, מפורש כן בכתבי הקודש, "ארונה המלך", בש"ב כ"ד כ"ג.

וארונה לא היה מלך, אלא רק 'שר מצודת ציון ששמה יבוסי', ונקרא מלך, שהוא ענין שררה. ע"פ רש"י שם ט"ז וכ"ג.

איברא, שיש מרבותינו שהאמינו שלמדו, שארונה אכן היה מלך היבוסי לפני שכבשה דוד (והוא היה פלשתי מזרע אבימלך – רד"ק[46]), ולאחר שכבשה, י"א שהמשיך במלכותו, וי"א שנתגייר 'גר תושב', ונשאר עליו שם מלך, ע"ש העבר. ע"פ הרלב"ג, מהר"י קרא רד"ק ומצודת דוד[47].

ולאחר מותי נתגליתי – שזמן רב לאחר מותו של ארונה, התגלתה גולגלתו תחת המזבח נוכמו הכהנים וכלי השרת.

שגולגלתו של ארונה התגלתה, בירושלמי [הובא בתוס' סנהדרין י"ב א', דז"ה שעיבר] פסחים פ"ט ה"א (ס"ה א'), איתא, שבימי חזקיה[48], בחודש ניסן, מצאו את גולגלתו של ארונה תחת המזבח, ונטמאו הכהנים וכלי השרת, ולא יכלו לעשות הפסח בטהרה[49] [ובעבור זה עיבר חזקיהו המלך את חודש אדר כאשר כבר היה חודש ניסן {והוא לכאורה שלא כהלכה, שאין מעברים את אדר אלא באדר, ולא כאשר כבר נכנס ניסן, וזהו שכתוב (דהי"ב ל' י"ח), "כי אכלו את הפסח בלא ככתוב", שהקרבן נאכל שלא בזמנו}, והוא אחד מן הדברים המנויין בבברייתא ברכות י' ב', שעשה ולא הודו לו רבנן]. ע"פ פני משה שם.

וזמן זה של חזקיה, היה כמה מאות שנה לאחר מיתתו, שהרי מזמן שדוד קנה את הגורן ממנו, ועד תקופת מלכות חזקיה, עברו כשלוש מאות שנה, ולדעות שנמצא בזמנו של חגי, עברו יותר מארבע מאות ותשעים שנה.

איברא, שמה שמצאנו דעות אחר"ל, שגולגלתו נמצאה בימי דוד, לאחר שהקריב את קרבנותיו לפני ה', עיין בהערה[50].

וכבר נתקשו חכמי הדורות, היאך יתכן שעלמה שבנה את בית המקדש על פי נביאים, וכפי שהפסוק מעיד עליו, "הכל בכתב מיד ה' השכיל", בנה את המזבח בטומאה על גבי הגולגולת הלזו, וכל הדורות כולם חלילה נכשלו בהקרבה ע"ג מזבח טמא, ועוד, לאחר שחזקיה מצא את הגולגולת וטיהר את המקדש, מי חזר והכניסה בימי חגי.

וביאר החת"ם בתשובותיו בח"ב, יור"ד, סימן ש"מ, ד"ה ועיי' וד"ה ע"כ [וע"ע בקובץ תשובות סימן י"ד], ע"כ כלל"ד, קברי משפחת ארונה היה סמוך לגורן שקנה דהע"ה, וכשבנה בחמ"ק היה נזהרים לסתום בבנין כל הפרצות שבמחילה שתחת הקרקע, באופן שלא תכנס גלגל טומאה מקברו' הנ"ל לתוך מחילת שתחת הבירה ולתחת מזבח ויעלה הטומאה דרך נקב השיתין שע"ג מזבח, ובאורך הימים, בימי מלכי הרשעים, שלא חזקו בדק הבית, ומכ"ש בימי אחז הרשע, שכיבה המנורה ופרץ פרצות במקדש, נתגלו ונפרצו בקנים בחומת התחתוני', באופן שנתגלגל טומאה מקבר ארונה למקדש ולתחת המזבח, וחזקיה מלך יהודה בנה כל הפרצות וטיהר הבית.

ושוב, בשעת חורבן בהמ"ק, נתקיים בעו"ה ערו ערו עד היסוד, וחזרו ונפרצו בה כמקדם, ועליהם הרעיש חגי את העולם וגולגלתו של ארונה אינו עצם גלגלת אלא גלגל הטומאה שנמשכה ונתגלגלה מקברות של ארונה עד תחת המזבח וס"ל להירושלמי קברי עכו"ם מטמאים באהל... ולמ"ד אין מטמאים באהל...".

גם בשו"ת תורה לשמה (סימן תצ"ה) נתקשה בקושיה זו, וכתב לחדש באופן אחר, "אך הענין הוא, כי בבר ידעתם שכל הר הבית היה תחתיו חלול, ובימי שאול שגברו העונות, אז אותם עכבירי רשיעי הביאו גלגולת ארונה מקבורו, שהיה סמוך לכותל הר הבית, והניחו אותה בחלל שתחת המזבח, כי כן דרך העכברים לטלטל הדברים ממקום למקום, בפרט כי המקום חלול, והואיל וגברו הטומאות, יכלו לעשות כן, ולא היה להם מונע מצד הקדושה, עד שבא חזקיהו הע"ה, שהיה צדיק, וטיהר המקום, ונתגלגל זכות זה עד ידו, להעביר הטומאה גם ממקדש, כי מגלגלין זכות ע"י זכאי".

ה'ערוך לנר' בסנהדרין שם נתקשה ג"כ בסוגיא זו, היאך בכלל ארונה נקבר שם, הרי דוד קנה את הגרן בחייו, והקים שם מזבח, ומאז לא פסקה הקדושה משם, וודאי שנעמוד מכל טומאה, ומוסיף ואומר,

סיפור ושאלה בציידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

יש שזכו לקיים בהידור מצות כיבוד אב ואם, בכל עת ושעה, הם מתגוררים בסמיכות להוריהם, מבקרים אותם כמה פעמים ביום, דואגים לכל צרכיהם ביום יום ובמיוחד בשבתות וימים טובים, ומשתדלים להסב להם רוב נחת בקביעות.

אך יש כאלו שהתהגדה אגלגלה אותם למקומות רחוקים, ובכל זאת, למרות המרחק הגיאוגרפי הגדול, משתדלים לכבד את הוריהם מרחוק, לעתים רחוקות נוסעים נסיעה ארוכה לכבודם של ההורים, ומלבד זאת, מתקשרים בכל יום, מקשיבים ומעודדים דרך השפופרת, מספרים את החדשות אצל הנכדים, ומשתדלים גם הם להסב רוב נחת להוריהם היקרים, כמצווה עלינו בתורה הקדושה.

הצד השווה שבהם, שגם בזמנים שההורים לא יודעים, הם משתדלים לקיים את המצוה היקרה הזו, שמלבד חשיבותה וחומרתה, יש בה גם הבטחה לאריכות ימים בעולם הזה והטבה לעולם הבא, בכל פעולה שעושים במהלך הימים, חושבים שודאי ההורים שמחים בפעולתינו זו, נחת הוא להם בהנהגתינו זו, כך, שמלבד המצוה הרבה שיש בעצם המעשה שעושים, עוד מצטרף עמה גם המצוה החשובה של כיבוד אב ואם.

ר' טוביה אלטערנוויטהויז היה אחד מאלו שהוריו התגוררו בדרום הרחוק, באחד המושבים שעל אם הדרך כשלושים ק"מ לאחר דימונה, מרחק של כשעתים ויותר נסיעה ישירה, וכחמש שעות נסיעה באוטובוס, במושב הרחוק התגוררו הוריו במשך כיובל, כאשר אביו משמש כרב המושב, ומקרב את התושבים לאביהם שבשמים, מדריכם בדרך התורה והמסורה ומחזקם לתורה ולמעשים טובים.

אחת לכמה חדשים, נוטל ר' טוביה את כל משפחתו לנסיעה ארוכה, 'נסיעת כיבוד אב ואם', מטלטלים הם את עצמם בשלושה אוטובוסים, עמוסים בתיקים וחבילות, ומגיעים לשבת שלימה לשמחת ההורים, וכדי שלא ליפול למעמסה על ההורים המבוגרים, מכינים בני המשפחה את כל צרכי השבת, מלבד ה'חלות', שעל הכיבוד והזכות הגדולה של הכנת חלות לשב"ק, הסבתא לא מוותרת.

בימי שישי הקצרים, לא שייך ליסוע באוטובוסים לאחר שעת סיום הלימודים בתלמוד תורה ובישיבות, מה גם שלר' טוביה ישנה קביעות בשמיעת שיעור בהלכה בכל צהרי ערב שבת קודש, סמוך לזמן מנחה גדולה, מפי רב השכונה, כך שאם יצא מוקדם יפסיד את הקביעות, ואילו אם יחפוץ לצאת בהסטה בצהרי היום, ישנו חשש כבד שנוג ההסעות חלילה יחלל את השבת באשמתם, בנסיעתו החוזרת למקומו.

הם מצאו פתרון לכך, כאשר נמצא נהג מקומי, המתגורר בסמיכות למגורי ההורים, שתמורת סכום גדול היה מגיע עד למרכז, וחוזר עמם לאיזורו, כך שלא היה חשש לחילול שבת בנסיעתו, אך היות ובמכוניתו היה רק מקום לארבע נפשות, לכך, אשתו ובנותיו יוצאים מוקדם באוטובוסים, כאשר הן מספיקות להגיע מוקדם, מארגנות את הבית ועוזרות ומסייעות בהכנות לשבת קודש, ואילו ר' טוביה ושלושת בניו יצאו בנסיעה מיוחדת, על ידי אותו נהג מונית שהסיעם בנסיעת ספיישל יקרה זו, לכבוד שבת קודש.

באחד השבועות, כאשר משפחתו של ר' טוביה התכוננה לנסיעה לשבת מצוה, שבת כיבוד אב ואם, אֶם המשפחה והבנות כבר הגיעו ליעדם עם כל מה שנזקקו, ור' טוביה ובניו המתינו לנהגם הקבוע, שיצא תמיד בשעה מוקדמת, מיד לאחר המנין הראשון של מנחה גדולה, כאשר כולם כבר היו מוכנים בבגדי שבת קודש, לאחר הרחצה ושאר ההכנות, המתינו הארבעה בפתח ביתם, שוחחו ביניהם בלימוד, כל אחד סיפר ממה שלמדו באותו שבוע במקום תלמודו, לימודם שהיה כה טוב ומוצלח, לא הופרע בביאתו של הנהג, הנהג בושש מלהגיע, ורק לאחר שעה ארוכה הופיע, כאשר כולו אומר התנצלות עמוקה, על אשר תאונת דרכים שהיתה במקום עיכבה את נסיעתו.

ר' טוביה הביט בשעונו, וראה שלפניהם עוד יותר משלוש שעות עד לכניסת השבת, כאשר הנסיעה עצמה אורכת מעט יותר משעתים, ולמרות שבאופן רגיל אינו מעלה על דעתו לצאת באיחור שכזה, חשב במקרה זה, משום מצות כיבוד אב, לצאת לדרך, תוך תקוה שהנסיעה תעבור כשורה, ללא עיכובים והפרעות, ויוכלו להגיע למחוז חפצם, לחיים לשמחה ולשלום, כשעה קודם כניסת השבת.

המונית יצאה לדרכה כאשר הנסיעה מתקדמת בהתאם לתוכניות, לאחר שיצאו מ'עיבורה של עיר' התפללו 'תפילת הדרך' בכוונה יתירה, שאכן יזכו להגיע בשלום ובזמן ויוכלו לקיים מצוות כיבוד אב ואב.

במהלך הנסיעה הארוכה הספיקו ר' טוביה ובניו ללמוד וללבן נושאים רבים, בהלכה ובאגדה, כל אחד אמר כמה 'וואר‌טים' שהכין, ושמחת התורה היתה רבה, עד שלא הרגישו במהלך הנסיעה הארוכה, שהם כבר עברו את בירת הנגב, וכעת הם כבר בהמשך הדרך, על יד המכתשים, בואכה דרומה, ורק כאשר המכונית עמדה מליסוע, הבחינו שהם תקועים בפקק ענק וארוך.

הכביש היה חסום לחלוטין לנסיעת רכבים, עקב מציאת תיק, 'חפץ חשוד' בירכתי הדרך, כוחות הבטחון לא לקחו סיכון, ועד שפוצצו את התיק על תכולתו ובדיקת הממצאים, חסמו את נתיבי התחבורה לכל כלי הרכב.

באותה שעה אמר ר' טוביה לבניו, נראה לי שטעיתי כאשר יצאנו לדרכנו בשעה מאוחרת זו, ואף אם נגיע למחוז חפצינו בזמן, בכל זאת צריך לדעת, שאין בכך שום הוכחה שנהגנו כשורה, יתכן ומשמים ריחמו עלינו, אבל ודאי שההנהגה הנכונה היתה שלא לצאת לדרך, ומה שחשבתי לצאת מפני כבוד אב ואם, זו שאלה כשאר השאלות, שהייתי צריך לשאול אותה 'מורה הוראה מובהק'.

בזמן ההמתנה הממושך, הרהר ר' טוביה בליבו, כמה טוב שהקפדתי ליקח נהג מקומי, שאינו צריך ליסוע חזרה, שאחרת, ודאי שהייתי נכשל באיסור חמור של גרימת רבבות רבבות חילולי שבת קודש, בנסיעתו של הנהג חזרה לביתו.

מתוך מחשבה נכונה, קיבל ר' טוביה על עצמו בקבלה חזקה, באוזני שלושת בניו, שמלבד במצבי פיקוח נפש, לעולם הוא לא יצא לדרך בערב שבת קודש, אלא למקום בו יוכל להספיק להגיע כשעתיים קודם כניסת השבת, כך שגם אם יש תקלה או עיכוב, עדיין ניתן להספיק, וגם זה, רק כאשר הנהג הוא מקומי, שלא יגרם חלילה על ידו שום גרמא של חילול שבת קודש.

לאחר שעה ארוכה נפתח הכביש לתנועת כלי רכב, אך מהעומס הרב התנועה השתרכה בעצלתיים, וזמן הדלקת הנרות כבר היה קרוב.

ישב ר' טוביה ברכב כאשר עננת תוגה מרחפת עליו, ונושא תפילה לפני שוכן מרומים, שיתן להם את הדעת והתבונה היאך לנהוג בנסיון זה שבא לפתחם, ושלא יגרם על ידם חילול שבת לנהג שמסיעם.

לאחר כעשרים דקות נוספות של נסיעה, הבחין ר' טוביה שבעוד כחמש עשרה דקות יהיה זמן הדלקת נרות, ולפי קצב התקדמות הנסיעה, הם יגיעו למושבם רק חמש דקות קודם לכן, ואילו הנהג יצטרך לחזור חזרה למושבו, את אותם עשר דקות נסיעה, כך שיגיע לביתו דקות אחדות לאחר זמן הדלקת נרות, שמלבד חילול שבת שיש כאן, יכול גם באיסור החמור של 'חילול השם', שיהודי חרדי, שומר תורה ומצוות, ועוד בנו של הרב, מגיע למושב סמוך לשעת הדלקת נרות, ומכשיל יהודי אחר בנסיעה שלאחריה, ולכך החליט בליבו בחלטה אמיצה ונכונה, שיבקש מהנהג להסב מן הדרך וליסוע למושבו, בו ישבות עם בניו בשבת קודש.

הנהג הופתע מבקשתו, אך יחד עם זאת גם שמח, הוא העדיף לחזור לביתו כמה שיותר מוקדם, ואמר להם, שבשמחה היה מארחם בביתו הקטן, אך אין זה לכבודם להצטופף עמו בדירה כזו, לכך ידאג עבורם לארוח מושלם, כפי מסורת מצות הכנסת אורחים הנהוגה אצלם.

מיד עם הגיעם אל הצומת, פנה הנהג מהדרך לכיון מושבו, שם קיבלום בני ביתו בשמחה ובששון, נתנו להם להתקשר למשפחה ולהודיע על העיכוב, תוך כדי שהם מעודדים אותם, שלמרות שיחסרו להם כל מטעמי השבת שהוכנו, בכל זאת הם מקוים שיוכלו להתענג על השבת בשמחה הגדולה שעלתה בחלקם על שעמדו בנסיון הגדול של שמירת שבת כהלכתה, ובעזרת השם, לאחר צאת השבת, יבואו אליהם ויסעו יחדיו חזרה לביתם.

ר' טוביה ובניו באו לבית הכנסת לתפילה, שם כיבדום בכל הכבוד הראוי, הם נהנו מסגנון התפילה השונה, מהניגונים שאינם מכירים, ובסיום התפילה ברכום כולם בברכת 'שבת שלום', כאשר כולם מנשקים את ידיהם, על הזכות לתת יד לתלמידי חכמים ולבני תורה.

לאחר התפילה קיבלו ר' טוביה ובניו הזמנות לרוב, לבוא להתארח בבתי התושבים, וללון בביתם, ונעתרו לבקשתו של מרדכי, שהיה נראה בעיניהם, יחסית, כמדקדק במצוות יותר מהאחרים, אך ליבם בל עמהם, הם חששו חשש רב מכשרות המאכלים שיוגשו בפניהם, היאך יוכלו להמנע מלאוכלם בלא לפגוע ביהודי היקר שהכניסם לביתו, ונשאו תפילה חרישית לבורא עולם, שיתן להם את הדעה והבינה לנהוג כהוגן.

עם כניסתם לביתו של מרדכי, הבחין ר' טוביה שהיין שעליו הוא עומד לקדש, הינו מייקב העומד תחת כשרות מהודרת, וכן החלות שהציצו תחת המפית הגדולה, גם עליהם הופיעה שם המאפיה, הידועה בכל האיזור כמי שעומדת תחת כשרות מהודרת, כך שיין לקידוש וחלות יש להם בכשרות מהודרת, הם לא יצטרכו לרעוב בשבת קודש.

לפני שהביאו את הדגים, התנצל מרדכי לפניהם, שהיות ורעייתו לא הרגישה בטוב לפני השבת, הם 'מפסידים' את ה'עונג שבת' שבאכילת הדגים והסלטים שהיא נוהגת לבשל ולהכין, והם יצטרכו להסתפק בדגים מתוך צנצנת וסלטים קנויים.

כששמע ר' טוביה את הדברים, ליבו התרונן מרוב שמחה, היאך הקב"ה הקדים רפואה למכה, שעד עתה, את כל המאכלים הוא יכול לאכול, כולם בכשרות מהודרת, הוא הונחה משמים בדיוק לבית זה, כדי שלא יפגם גם ה'עונג שבת' שלו ושל בניו.

לאחר אמירת דברי תורה מתאימים על ידי ר' טוביה ובניו, פנה ר' טוביה למארחו וסיפר לו מעשה שלם אודות סבו הגדול ע"ה, שבעקבותיו הנחיל ליוצאי חלציו צוואה, שלא יאכלו בשר ותבשילי בשר אלא אם הם מכירים את השוחט באופן אישי, ולכך אמר ר' טוביה, אל נא יחר אפך שלא נוכל לאכול ממטעמי השבת, וזאת לא חלילה מפני שאינך כשר בעינינו, שהרי אכלנו מכל מאכליך שהגשת בפנינו, אלא מפני הצוואה החשובה והחמורה לנו עד מאוד.

ה' שמע את תפילתו החרישית שנשא ר' טוביה מקרב ליבו, ומרדכי לא נפגע מהדברים, אלא אדרבא, אמר שהוא מאוד מעריך אותם על כך, שהם מסוגלים להתגבר על עצמם ולא לאכול ממטעמי שבת עולמיים אלו, וזאת רק מחמת צוואה.

סעודת השבת נמשכה בדברי תורה ומעשים על גדולי ישראל, שר' טוביה היטיב לספר, ובסיומה הציע מרדכי לפניהם, שיבואו עמו לבית הכנסת, שם מתאספים בני המושב ל'עונג שבת' במסגרת ה'אזכרה', לזכרה של הצדקת ג'מילה ע"ה, זו שהיתה מתפללת כל היום, שודאי יכבדוהו אף לישא מדברותיו בפניהם, לחזקם בקיום המצוות.

ר' טוביה הרהר בליבו, והחליט בדעתו, שאולי חלק מהמטרה שהקב"ה שלחו לכאן, הוא להיות להם למחיה רוחנית, לעוררם בקיום מצוות וחשיבות קביעות עתים לתורה.

מיד עם הגיעם אל בית הכנסת, הושיבו המקומיים את ר' טוביה בראש, וכיבדוהו במיני מטעמים, שיאמר ברכה לעילוי נשמת המנוחה, ולאחר מכן כובד לומר בפניהם 'דברי תורה'.

בראשית דברו סיפר ר' טוביה סיפורים רבים על חשיבות קביעת עתים לתורה, ביניהם את סיפורו של אותו דייג שישב על שפת הנחל, במומחיותו הרבה פרס רשתות והעלה שלל רב, וכשבא לפניו אליהו הנביא, התחיל להתלוצץ וללעוג, שאלו אליהו, מה תענה לאביך שבשמים ליום הדין, מדוע אינך עוסק בתורה, השיב אותו דייג, יש לי תשובה ליום הדין, היתה לי ילדות עשוקה, לא גמרתי בית ספר, נשארתי 'אנאלפאביתי', משמים לא נתנו לי שכל וחכמה. אמר לו אליהו הנביא, והיאך אתה יודע לפרוס רשתות באופן כה מוצלח ומקצועי, השיב הדייג, לזה נתנו לי שכל משמים.

אמר לו אליהו הנביא, בני, ומה אם להכין רשתות באופן כה מוצלח נתנו לך שכל, תורה שכתוב בה 'כי קרוב אליך הדבר מאד', ללומדה אין לך שכל ודעת, מיד התחיל אותו הדייג להתאנח, הרים את קולו ובכה, אמר לו אליהו, בני, אל ירע לך, רק תדע, שאין תירוצך תירוץ, שב וקבע עתים לתורה, ותראה שנתנו לך הרבה שכל להבין ולהשכיל.

המשיך ר' טוביה וסיפר שעה ארוכה סיפורים מענינים ומרתקים על גדולי ישראל, אלו שלא היה להם שכל ובינה, ועם כל זה, במאמץ ועמל, העפילו בהר ה', הגיעו לפסגות, על אנשי עמל ויגיעה, בעלי ידים מיובלות, שהשכם בבוקר, עוד לפני תפילת ותיקין, השכימו קום לעסוק בתורה, לשמוע שיעור, וכל ערב בסיום יום העבודה הגיעו שוב לכמה שעות לבית הכנסת, להחיות את גופם נפשם ונשמתם בלימוד התורה הקדושה, אשריהם ואשרי חלקם.

אחַי ויקירי, סיים ר' טוביה את דבריו, שמעתי שכאן במושב ב"ה אין אבטלה, כולם מסודרים עם עבודה, ואולי יותר מדאי, את כולם חנן ה' בכשרונות נדירים ומיוחדים למלאכתם, ויחד עם זה, כולנו ממתינים מצפים ומייחלים לביאת אליהו הנביא שיבוא במהרה בימינו לבשר לנו על הגאולה השלימה, ומה נענה לו כשישאל אותנו מדוע לא למדנו תורה, מדוע לא קבענו עתים לתורה, מדוע לא השתתפנו בשיעור תורה, הרי מרוב בושה נאלץ לברוח מפניו, כאשר כולם בחוץ יגילו וירננו בביאתו, אנו נאלץ להתחבא ולהסתיר את פנינו מרוב בושה.

לכך, בערב זה, של האזכרה לזכרה של הצדקת ג'מילה ע"ה, נקבל על עצמינו, שכולנו מתחילים להשתתף בשיעורי התורה שיפתחו הערב, ואני, הוסיף ר' טוביה ואמר, מקבל על עצמי לבוא כאן למושב מידי פעם, לחזק את השיעורים ולהשתתף בשמחת המושב בסעודות הסיום לגמרה של תורה.

בסיום דברו המעוררים והמרגשים של ר' טוביה, החל הגבאי הקשיש, עובדיה, לעבור בינות למתפללים, ולשמוע מהם את התחייבותם לקביעת עתים לתורה, בשיעור קודם תפילת שחרית, ובין מנחה לערבית, ולאחר תפילת ערבית.

למחרת, לאחר סיום התפילה, פנה עודד, אחד מהמתפללים לר' טוביה וסיפר לו, "כבוד הרב, אני הייתי בעבר בין אחרוני הקבועים בשיעורי התורה, ועזבתי את הכל זמן קצר לאחר פטירת אבי ז"ל, שהיה מאוד אדוק, וכל היום, מתי שרק היה לו פנאי, התפלל ולמד, ואבי כתב לי בצוואתו, שאם אלמד תורה ואקיים מצוות, אוכל למצוא את המטמון העצום של כלי כסף וזהב, חפצי אומנות ויודאיקא המוערכים בהון רב ועצום, שהטמין בחלקתו הגדולה, וכמה שלמדתי זה לא עזר לי למצוא ולו חלק מהם, ולאחר שעבר זמן מה, החלטתי לעזוב הכל, יצאתי לחלקה הגדולה, בת עשרות הדונמים, שהיה בה חלקות מעובדות שונות, רפת ולול, ושאר דברים, כנהוג כאן במושב, חרשתי בכל המקומות שהבנתי, הזמנתי אפילו מכשיר לגילוי מתכות, ולא מצאתי מאומה".

הוסיף עודד ואמר, "אם כבוד הרב מצליח להוכיח לי שלימות התורה קשור למציאת המטמון, מהיום והלאה, אני הראשון לשיעור, אדאג לכיבוד ולשתיה, והרב יכול להיות בטוח שהשיעורים יתפקדו על הצד היותר טוב".

ר' טוביה לא יכל להתחייב, אבל ביקש ממנו שיביא בפניו את הצוואה, אולי יוכל למצוא בה איזה רמז שיוביל לפתרונה, וכשהגיש עודד את הצוואה לר' טוביה, קרא בה את דברו של האב הזקן, המעורר את בנו יחידו לתורה ולקיום מצוות, בסיומה כותב לו, שאם אכן ילמד תורה ויקיים מצות, יוכל למצוא את האוצר המשפחתי הטמון בחלקה, במקום שריחו רע ביותר בכל המושב.

עודד סיפר שכמעט פירק את ה'רפת' עד יסודה, בכדי לחפש שם, אך ללא הועיל, וכן באיזור 'בור הספיגה', מקום שיש בו ריח נורא ועז, ובכל זאת לא מצא מאומה.

לפתע אמר ר' טוביה, עודד יקירי, בסייעתא דשמיא ירדתי לסוף דעתו של אביך, אני יודע בבירור היכן נמצא האוצר המוטמן, ואכן, אם תלמד תורה תוכל להגיע אל מקומו.

עודד שהיה מופתע מתשובתו של ר' טוביה, שאל אותו, כמה אני צריך ללמוד בכדי שאגיע אל המקום, השיבו ר' טוביה, אם תקיים את ההלכה ללמוד בכל שבוע את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, שיר"ש לומדה גם עם פרש"י, תוך שנה תגיע אל הפתרון ואל האוצר הגדול המוטמן אי שם.

עודד קיים את הבטחתו, והחל מאותו שבוע החל להשמע במושב בכל יום קול התורה, תושביו התחזקו, ולאחר כמה חודשים, בהגיע שבת פרשת תולדת, התעורר עודד לחיפוש האוצר, שלאחר עבודה לא קלה נמצא בשלימותו.

תודת המערכת נתונה למשפ' בודנהיימר שיח' מירושלים ששלחו לנו את הסיפור המתפרסם בשבוע זה.

השאלה היא: מנין בפרשתינו עפרש"י ידע עודד על מקום הימצאות האוצר המוטמן?

הסיפור לא נכתב הלכה למעשה, ואין להסיק מסקנות הלכתיות או הנהגתיות מסיפור הדברים.

תשובה ל"סיפור ושאלה בציידו" משבוע שעבר:

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י מצא שמעיה מקור לעשות סעודה קטנה מיד עם ידיעתו על הימצאותם של קרנית עבורו להשתלה. שמעיה מצא מקור לערוך סעודת הודיה קלה מיד עם שמיעת הבשורה הטובה של מציאת קרנית עבורו להשתלה, וזאת מדברי רש"י כ"ד נ"ב, עה"פ, "ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה'", ובאר רש"י, "וישתחו ארצה. מכאן שמודים על בשורה טובה". מבואר בדברי רש"י, שיש חובת הודאה אף על בשורה טובה, ולכך חפץ שמעיה מיד עם השמע הבשורה הטובה על המצאותה של הקרנית להשתלה, להודות ולהלל לה', והאופן של ההודאה אצלו היה, על ידי סעודת הודיה קטנה.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא,
בצירוף שם, כתובת וטלפון. **עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד** לפקס' 9741115 - 08 (24 שעות)
[או לפקס 9760654-08 או למייל yaepstein@aol.com **עד יום ב' בערב בלבד**]

הפרסים לשבוע זה: "חידושי רבינו משה קדוש עהש"ס", לתלמיד הרמ"ע מפאנו זיע"א, ג"כ.
עוד **ששה** זוכים **מספים**, כל אחד ב**"הלכות שבת בשבת"**, להגרמ"מ קארפ שליט"א.
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בציידו": שלושה זוכים, כל אחד בספר **"הלכות שבת בשבת"**,להגרמ"מ קארפ שליט"א.

להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, יש לפנות לפקס' הנ"ל ולטל' 08-9760874 בכל ימות השבוע.
לתרומות, הנצחות והפצה ניתן להתקשר לרב מיכאל דור: 050-4131350

שמות הזוכים לשבוע שעבר:

הרבנים \ הבה"ח

שמואליאן ר. – מודיעין עילית – שו"ע אור"ח - ע"ש וע"ת, ג"כ.
מאנטל נ.צ. – בני ברק – שו"ת מהר"מ מינץ ב"כ.
קורץ ש.י. – קרית ספר – שו"ת מהר"מ מינץ ב"כ.
רייכמן מ. – בני ברק – שו"ת מהר"מ מינץ ב"כ.
אקרמן מ. – מודיעין עילית – זכרו תורת משה.
פרוכט א.י. – יסודות – זכרו תורת משה.
הודעה נשלחה / תשלח לזוכים.

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באימייל** (ללא תשלום). המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל:
yaepstein@aol.com

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל